

118459...

**İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL
POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN
YERİ VE TÜRKİYE'DEKİ ÖNEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Filiz KARAÇAM

Eskişehir

1996

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL
POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN YERİ
VE TÜRKİYE'DEKİ ÖNEMİ**

-YÜKSEK LİSANS TEZİ-

Filiz KARAÇAM

Danışman: Prof.Dr. Ömer Zühtü ALTAN

Eskişehir

1996

**Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane**

ÖZET

Bir ülkede, çalışma arzusuna ve çalışabilme gücüne sahip olanların genel olarak o ülkenin işgücünü oluşturduğu kabul edilir. İşgücü, bir ülkede ekonomik kalkınmanın temel unsurlarından biridir. Çünkü ekonomik kalkınma, tüm üretim kaynaklarının, dolayısıyla işgücünün de en etkin ve verimli bir şekilde üretimde kullanılmasıyla mümkün olur.

Çoğu kez, bir ülke ekonomisinin yapısı yada işleyişinden kaynaklanan bazı aksaklıklar ve olumsuzluklar nedeni ile işgücünün tamamı üretimde kullanılamaz yani istihdam edilemez. İşte bu aksaklıklar ve olumsuzlukların ortaya çıkardığı sorunlardan birisi de işsizliktir. Geniş anlamıyla işsizlik, çalışma arzusunda ve çalışabilme gücünde olan kişilerin tüm çabalarına rağmen ekonomide iş bulamaması durumudur.

İşsizlik, birey, aile ve toplum yönünden ekonomik ve sosyal birçok sorunu beraberinde taşıyan bir olgudur. İşsizlik ile mücadelede kuşkusuz ekonomi politikaları öncelik ve önem taşır. Ancak işsizlik, sosyal yönleri ve önemli sakıncaları bulunan bir olgudur. Bu nedenle Sosyal Politika'nın da ilgi alanına girmekte, Sosyal Politika'nın da öncelikli konularından birini oluşturmaktadır.

Sosyal politika araçlarından bir kısmı işsizlik sorunu ile

savaşında, işsizliğin birey, aile ve toplum üzerindeki olumsuzluklarını azaltmak yada ortadan kaldırmak amacını güder. Sosyal Politika'nın araçlarından bazıları ise işsizlikle savaşında ekonomi politikalarına yardımcı olur, yani işsizlik sorununun çözümüne katkıda bulunur.

Bu bağlamda, Sosyal Politikalar kapsamında mesleki eğitim hizmetleri özellikle bazı işsizlik türlerinde sorunun çözümüne küçümsenemeyecek katkılar sağlayarak yardımcı olur. Mesleki eğitimin amacı bireyi bir meslek sahibi yapmak, o meslekle ilgili gerekli bilgi ve becerileri bireye kazandırmaktır.

Mesleki ve temel eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranının düştüğü görülür. Yapılan araştırmalar, istihdam kapasitesindeki gelişmeden öncelikle ve büyük ölçüde vasıflı işgücünün yararlandığını, yarı vasıflı işgücünün bunu izlediğini ve vasıfsız işgücünün ise bu gelişmeden hemen hemen hiç pay almadığını ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, ülkenin değişen şartları ve ihtiyaçları doğrultusunda mesleki eğitimin geniş kitlelere kazandırılması gerekir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde mesleki eğitimin önemi büyüktür. Özellikle genç işsizlere sahip olan gelişmekte olan ülkeler için işsizliğin yarattığı olumsuzluklar daha da önem taşır. Bu nedenle, Sosyal Politikaların işsizlikten en çok etkilenen gençlere, engellilere, kadınlara, göçmenlere yönelik mesleki eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını ve etkinleştirilmesini hedeflemesi gerekir.

Türkiye'de mesleki eğitim hizmetleri doğrudan veya dolaylı olarak devlet tarafından yürütülmekle birlikte, işverenler, sendikalar, üniversiteler, gönüllü kuruluşlar, dernekler ve odalar, esnaf ve sanatkârlar gibi kişi, kurum ve kuruluşların da mesleki eğitim faaliyetleri bulunur.

Ülkenin gelişmesi açısından ekonominin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte işgücü yetiştirilmesinin önemi doğrultusunda, kalkınma planlarında ve çıkartılan kanunlarla mesleki eğitime büyük

önem ve yer verilmiştir. Ancak Türkiye'de mesleki eğitim sisteminin güçlü yönlerine rağmen, mesleki eğitim veren kurum ve kuruluşlar ile işgücü piyasasının ihtiyaçları arasında bir ilişki kurulamaması yönünde olumsuzluklar bulunmaktadır. Bu nedenle işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun meslek seçimi konusunda meslek danışmanlığı hizmetleri sağlanmalı, mesleki eğitim sistemleri ile işgücü piyasası arasında sıkı bir bağ kurularak bilgi akışı sağlanmalı, mümkün olduğunca daha geniş kitlelere mesleki eğitim imkanı sağlanmalı, istihdam edilen işgücü işverenler tarafından yeni teknolojilere uyum sağlayabilmeleri için sık sık eğitime tabi tutulmalı, mesleki eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda esnekleştirilmesine çalışılmalıdır.

SUMMARY

It is accepted that, the people who have working potential and working willingness create labour force of a country. Because of the reason that economical development is only possible if the production resources are used efficiently so is labour force that is why labour force is one of the main points of the economical development. Generally, the whole potential of labour force can not be activated because of the negativeness of economical structure and function of a country. That is why unemployment is one of the problem created by these negativeness. General meanings of unemployment is impossibility finding a job for the people who have working potential and working willingness. Unemployment is an object that brings about a lot of economical and social problems in personal life, family life, and social life.

Undoubtedly, economic policy takes the first place in coping with the unemployment, but unemployment is an object which has many undesirable points. That is why it takes place in one of the preliminary subjects of social policy. Some of the means of social policy aims at decreasing or abolishing the negative influence of unemployment in personal life, family life and social life in coping with the unemployment in the other meaning it solves the problems of unemployment. In this way, professional training service in social policy helps solving the problems of some kinds of unemployment. It is clearly

seen that the unemployment rate decreases as long as the quality of professional and basic training rate increases.

The investigations show that qualified labour force could not get any benefit from the development of employing capacity. That is why it is necessary that professional training should be expanded largely in society. According to the changing situations and needs of a country. Especially in developing countries like Turkey the importance of professional training is required greatly. The negativeness is brought about by unemployment, is very important for the developing countries which have young unemployed people. That is why social policies should aim at activating the professional training among the young generation, the crippled, the women and the immigrants who are affected by the unemployment. Although the professional training service is carried out by the government directly or indirectly the employers, the unions, the universities, associations, arts and crafts have training service as well.

Professional training has been given a very important place in development plans and law in order to train qualified labour force which satisfies the economical needs of our country. Although Turkey has got effective professional training system, there are negative points between the associations and the labour force needs because of the inaccurate relationship.

For this reason, The professional advising service should be provided in order to choose right professions which require the needs of labour market. By settling an active cooperation between the professional training system and labour market, a data exchanging link should be provided and the possibility of professional training system should be served largely. The employees should be trained by the employers in order to adapt themselves to the new technology. The professional training system should be suited according to the needs of labour market.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

İŞSİZLİKLE SAVAŞIMA YÖNELİK POLİTİKALAR İLE BU POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN YERİ

Birinci Kısım

İŞGÜCÜ, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI İLE BU KAVRAMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ş. 1- İŞGÜCÜ KAVRAMI	4✓
Ş. 2- İSTİHDAM KAVRAMI	6✓
I- TAM İSTİHDAM	7
II- AŞIRI İSTİHDAM	8
III- EKSİK İSTİHDAM	9

1. Görülebilir Eksik İstihdam	9
2. Görülemeyen Eksik İstihdam	9
Ş. 3- İŞSİZLİK KAVRAMI VE TÜRLERİ	10
I- İŞSİZLİK KAVRAMI	10
II- İŞSİZLİK TÜRLERİ	12
1. Arızı İşsizlik	13
2. Konjonktürel İşsizlik (Devresel İşsizlik)	13
3. Yapısal İşsizlik	14
4. Mevsimlik İşsizlik	14
5. Gizli İşsizlik	15
Ş. 4- İŞGÜCÜ, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	15

İkinci Kısım

İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK POLİTİKALAR

Ş. 1- EKONOMİ POLİTİKALARI	17
Ş. 2- SOSYAL POLİTİKALAR	18
I- İŞ VE İŞGÜCÜ BULMA HİZMETLERİNİN DÜZENLENMESİ	19
II- İŞSİZLİK SİGORTALARI	20
III- İŞ İLİŞKİLERİ VE ÇALIŞMA YAŞAMINI DÜZENLEYEN HUKUK KURALLARININ İŞSİZLİKLE SAVAŞIM DOĞRULTUSUNDA DÜZENLENMESİ	21
IV- YATIRIM, TARIM, GÖÇ VE NÜFUS POLİTİKALARI	24
1. Yatırım Politikaları	24
2. Tarım Politikaları	25
3. Göç Politikaları	28
4. Nüfus Politikaları	29
V- MESLEKİ EĞİTİM	31

Ş. 3- EKONOMİ VE SOSYAL POLİTİKALAR ARASINDAKİ BAĞLANTI .. 32

Üçüncü Kısım

İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN YERİ VE ÖNEMİ

Ş. 1- MESLEKİ EĞİTİM KAVRAMI	34
I- MESLEK KAVRAMI	34
II- EĞİTİM KAVRAMI	34
III- MESLEKİ EĞİTİM KAVRAMI	35
Ş. 2- SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN YERİ	36

İkinci Bölüm

TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN, İSTİHDAM YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ

Birinci Kısım

TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİ VE MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN İSTİHDAM YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ş. 1- TÜRKİYE'DE KURULU MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİ	39
I- SİSTEMİN TEMEL UNSURLARI	40
1. Devlet Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim	41
2. İşverenler Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim	41
3. Üniversiteler Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim	42

4. Sanatkârlar, Sendikalar Tarafından ve Diğer Gönüllü Kuruluşlar ile Özel Kurumlar Eliyle Sürdürülen Mesleki Eğitim	42
II- SİTEMİN İŞLEYİŞİ	43
1. Devlet Tarafından Yürütülen Mesleki Eğitim Çalışmaları	43
A- Doğrudan Devlet Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim Çalışmaları	43
B- Dolaylı Olarak Devlet Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim Çalışmaları	51
2. Diğer Kişi, Kurum ve Kuruluşlar Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim Çalışmaları	58
Ş. 2- TÜRKİYE'DE KURULU MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN İSTİHDAM YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	59

İkinci Kısım

TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMDEN YARARLANANLARIN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİ, MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİK SORUNU İLE OLAN İLİŞKİSİ VE MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDEKİ ÖNEMİ

Ş. 1- TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMDEN YARARLANANLARIN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİ.....	65
Ş. 2- TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİK SORUNU İLE OLAN İLİŞKİSİ	69
Ş. 3- TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDEKİ ÖNEMİ.....	72
SONUÇ	76
FAYDALANILAN KAYNAKLAR	i

KISALTMALAR

AÖF	: Açık Öğretim Fakültesi
Anadolu Üniv.	: Anadolu Üniversitesi
B	: Basım
BGZ	: Türk-Alman Ekonomik İşbirliği Kurumu
C	: Cilt
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
İkt. ve Tic. İl. Aka.	: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
s	: Sayfa
S	: Sayı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
TAÇE	: Türk-Alman Çıracılık Eğitim Projesi
TES	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
Üniv.	: Üniversite
Ya.	: Yayın

GİRİŞ

Çalışma arzu ve gücüne sahip olan kişilerin istihdam edilememesi durumu olarak ifade edilen işsizlikle mücadelede, ekonomi politikaları ile birlikte sosyal politikalar da büyük önem taşır. Sosyal Politikalardan bazıları işsizliğin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini azaltma veya ortadan kaldırmada ekonomi politikalarına yardımcı olur. Sosyal Politikaların bir kısmı ise işsizliği ortadan kaldırma veya azaltma yönünde ekonomi politikalarına etki eder.

İşte mesleki eğitim hizmetleri, bir sosyal politika aracı olarak vasıfsız işgücüne vasıf kazandırarak işgücünün istihdamına yardımcı olur ve işsizliği azaltma yönünde ekonomi politikalarına etki eder. Bu nedenle işsizlikle mücadelede büyük öneme sahip olan mesleki eğitim, çalışmamıza konu olarak seçilmiştir.

Çalışmamız, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş niteliği taşır. İkinci bölümün iyi anlaşılabilmesi için gerekli ön bilgileri içerir ve üç kısımda oluşmaktadır.

Birinci kısımda; işgücü, istihdam ve işsizlik kavramları ile bu kavramlar arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci kısımda; işsizlikle mücadeleye yönelik politikalar ele alınmıştır. Önce Ekonomi Politikalarına yer verilmiş; daha sonra da işsizlikle mücadeleye yönelik sosyal politika araçları tanıtılmıştır.

Ekonomi politikalarına tez konumuz dışında kaldığından kısaca bahsedilmiş, bu kısımda ekonomi ve sosyal politikalar arasındaki bağlantının sorgulanmasına çalışılmıştır.

Üçüncü kısımda ise, işsizlikle mücadeleye yönelik sosyal politikalar içinde mesleki eğitimin önemi konusuna değinilerek, meslek, eğitim ve mesleki eğitim kavramları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; Türkiye’de mesleki eğitim sistemi, sistemin istihdam yapısı üzerindeki etkileri, mesleki eğitimin işsizlik sorunu ile ilişkisi, mesleki eğitimin işsizlikle mücadeleye yönelik sosyal politikalar içindeki önemi işlenilmiştir.

Bu bölüm, iki kısımda ele alınmıştır.

Birinci kısımda, Türkiye’de kurulu mesleki eğitim sistemi, bu sistemin işleyişi, mesleki eğitim sisteminin istihdam yapısı üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Türkiye’de devlet, sendikalar, işverenler, sanatkârlar ve gönüllü kurum ve kuruluşlar eliyle yürütülen mesleki eğitim sistemi ve bu sistemin işleyişi anlatılmaya çalışılarak, mesleki eğitim sisteminin istihdam üzerindeki etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci kısımda, Türkiye’de mesleki eğitim almış olanların istihdam edilme durumu istatistiklerle ortaya konulmuş, Türkiye’de mesleki eğitimin işsizlik sorunu ile olan ilişkisi sorgulanmış, Türkiye’de mesleki eğitimin işsizlikle mücadeleye yönelik sosyal politikalar içindeki önemi açıklanarak etkin ve verimli bir mesleki eğitim sisteminin nasıl olması gerektiğine yönelik öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümün ikinci kısmında da Türkiye’deki mesleki eğitim sisteminin işsizlikle mücadelede ne derece etkili olduğu vurgulanarak, Türkiye’deki mesleki eğitim sisteminin olumlu ve olumsuz yönleri ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde, mesleki eğitimin işsizlikle mücadeleye yönelik sosyal politika araçları içindeki önemi vurgulanarak, Türkiye’deki mesleki eğitim sisteminin işsizlik sorununun çözümüne olan katkısı yer

almıştır. Mesleki eğitimin işsizliği tek başına ortadan kaldıramayacağı, ancak işsizliğin azaltılmasında etkili olacağı vurgulanmış, mesleki eğitim sisteminin özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından çok büyük önem taşıdığı fakat bu ülkelerde işsizlik oranlarının yüksekliğine rağmen, işgücü piyasalarının ihtiyacı olan niteliğe sahip işgücünün istihdamında sıkıntılar olduğu, dolayısıyla bu ülkelerde mesleki eğitimin işgücü planlamaları ile uyumlu olması gereği anlatılmaya çalışılmıştır.

Birinci Bölüm

İŞSİZLİKLE SAVAŞIMA YÖNELİK POLİTİKALAR İLE BU POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİM YERİ

Birinci Kısım

İŞGÜCÜ, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI İLE BU KAVRAMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ş. 1- İŞGÜCÜ KAVRAMI

Bir ülkede nüfusun, ekonomik faaliyetlere katılan (ve katılabilecek) olan kısmı "işgücü" olarak nitelendirilir¹. Ancak, 14 yaşından küçük olanlarla, 65 yaşından büyük olanlar işgücü kavramı dışında bırakılır. Bu nedenle, işgücü kavramının bir ülkede 14-65 yaş grubu arasında bulunan, ekonomik faaliyetlere katılan (ve katılabilecek) durumda bulunan nüfusu ifade edeceğini düşünebiliriz. Ancak, bir başka yaklaşımla, çalışma arzusu ve gücü de işgücü kavramını belirleyen bir unsur olarak görülmektedir.

¹ Sabahattin ZAIM, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, 1975, s. 96.

İşgücü kavramına ilişkin bu ifadelerin ortak özellikleri biraraya getirilerek, bir ülkede çalışma arzusu ve gücüne sahip bulunan 14-65 yaş grubu arasında kalan nüfusun o ülkenin işgücü olarak kabul edilebileceğini söyleyebiliriz.

Biraz daha ayrıntılı bir sıralandırma ile işgücüne dahil olan nüfus grupları şunlardır;

- a- İşverenler,
- b- Ücretli çalışanlar,
- c- Kendi hesabına çalışanlar,
- d- İşsizler,
- e- Askerlik görevini yapanlar.

İşgücüne dahil edilmeyen nüfus gurupları ise şunlardır;

- a- Genellikle çalışma çağı olarak kabul edilen 14-65 yaş arasında olmayanlar yani 14 yaşından küçük, 65 yaşından büyük olanlar,
- b- Hapishane ve hastahanedekiler,
- c- Ev hanımları,
- d- Eğitim kurumlarına devam edenler,
- e- Sakatlık veya hastalık nedeniyle işi olmayanlar,
- f- Emekliler,
- g- Çalışmamayı alışkanlık haline getirenler,
- h- Mali yönden paraya ihtiyaç olmadığı için iş istemeyenler.

İşsizler ve istihdam edilenler birlikte işgücü kavramı kapsamında irdelenir. Başka bir deyişle; işgücü, “o ülkedeki istihdam edilenlerle, işsizlerin toplamından oluşur”².

İşgücü kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için istihdam ve işsizlik kavramlarının da açıklanması gerekir.

² Kuvvet LORDOĞLU-Mete TÖRÜNER, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, 1995, s. 18.

Ş. 2- İSTİHDAM KAVRAMI

İstihdam kelime anlamı olarak “bir işte çalışmayı kabul etme, ...”³ demektir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Onüçüncü Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'na katılan ülkelerin aldıkları ortak karar gereğince, ücretli çalışanlar ile kendi hesabına çalışanlardan 14-65 yaş grubu arasında bulunan kişiler istihdam edilmiş sayılmıştır.

Ücretli çalışanlar ise, ücret veya maaş karşılığı çalışıp işbaşında olanlar ile çeşitli nedenlerle, işi ile bağlantısı devam ettiği halde işbaşında olmayan kimselerden oluşmaktadır.

Kendi hesabına çalışanlar ise, kâr karşılığı veya ailenin kazancına katkıda bulunmak için işbaşında olanlar ile bir işyeri olduğu halde çeşitli nedenlerle çalışmayan kişiler toplamıdır.

Hastalık, iş kazası, eğitim-öğretim izni veya mazeret izni gibi işgörene bağlı nedenlerle, grev-lokavt, tatil gibi işverene bağlı sebepler, kötü hava koşulları, enerji ve hammadde yetersizliği gibi işyerine bağlı olarak veya ülkenin içinde bulunduğu durum vb. nedenlerle geçici olarak işbaşında olmayanlar, işleri ile ilişkilerinin devam ediyor olması koşulu ile ücretli çalışanlar arasında mütalaa edilirler.

İşverenler, üretici kooperatiflerine üye olanlar, ücretsiz aile işçileri, çıraklar, istihdam içinde kabul edilirler. Silahlı Kuvvetler mensupları, subay ve astsubaylar ücretliler grubunda ve istihdam içinde yer alırlar.

Ekonomide istihdam kavramı ile birlikte “Tam istihdam”, “Aşırı istihdam”, “Eksik istihdam” kavramları kullanılır. Bu kavramların tümü bir ekonomideki işgücünün çalışma şartlarını belirtir.

³ İhsan ERKUL, **Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Terimleri Sözlüğü**, Anadolu Üniv. Ya. No: 838, Eskişehir, 1994, s. 73.

I. TAM İSTİHDAM

Tam istihdam, genel olarak bir ekonomideki tüm üretim faktörlerinin “tam çalışır” durumda olması, atıl üretim faktörü bulunmaması anlamını taşır.

İşgücü için; tam istihdam ise, bir ekonomide, mevcut çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği, üretim faaliyetine katılarak mal ve hizmet ürettiği durumdur. Bu durumda hiç kimse isteyerek işsiz kalmaz. Bir başka deyişle tam istihdam, cari ücret seviyesinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği istihdam seviyesidir⁴. Bu nedenle, tam istihdam halindeki bir ekonomide işsiz olabilir. Ancak, bu işsizleri istihdam edebilecek işyerleri mevcuttur.

Bir ekonominin tam istihdam düzeyinde olup olmadığını tespit etmek oldukça zordur. Çünkü üretim faktörleri özellikle emek faktörü kendi içinde homojen değildir. Yani her üretim faktörü, kendi içinde belirli nitelikleri açısından birbirine benzer iken, bazı nitelikleri açısından birbirinden farklılıklar gösterir.

Tam istihdamın hesaplanmasında uygulanan alışılmış yöntem, işsiz sayısı ile açık işyerleri sayısının karşılaştırılmasına dayanır. Açık işyerleri sayısının, işsiz sayısının çok altında olmadığı ve işsizliğin bir insanın işini kaybetmesi ile yeni bir iş bulması arasında geçen dönemden ibaret bulunması halinde tam istihdama ulaşıldığını söylemek mümkündür⁵.

---

⁴ Sadun AREN, **İstihdam Para ve İktisadi Politika**, Ankara, 1971, s. 21.

⁵ Nur SERTER, **Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme**, İstanbul Üniv. Ya. No: 3697, İstanbul, 1993, s. 32.

II- AŞIRI İSTİHDAM

Aşırı istihdam, mevcut üretim faktörlerinin tam istihdam halinde olmasına rağmen, hâla talep olması ve istihdam edilmek istenmesi durumunda ekonomide oluşan durumdur.

Sidney Weintraub'a göre aşırı istihdam "istenilenden daha fazla kişinin istihdam ediliyor olması halidir ve ancak zorunluluk halinde söz konusu olur. Mücadele hallerinde cebri çalıştırmanın uygulanması veya mecburiyet hallerinde görülür".

Kenneth E. Boulding ise "hiper istihdam" terimini kullanmakta "işgücü kıtlığı çekilen yerlerde tam istihdamdan hiper istihdama geçildiği ve açık işyerleri sayısının işçi sayısını aştığı" durumlarda bu istihdam türünün oluştuğunu söylemektedir. Bu gibi hallerde mal ve hizmetlere olan talep, arzı aşmakta fiyat ve ücret artışları prodüktivitenin üstünde seyretmektedir⁶.

Ekonomideki aşırı istihdam durumunda işgücü kıt bir üretim faktörü haline gelmekte ve bu kıtlık belli bölgelerde, belli sanayi dallarında, belli meslek dallarında yoğunlaşmaktadır.

Hızlı bir ekonomik gelişme süreci içindeki ülkelerde insangücü kaynaklarına olan aşırı talep artışı, yetersiz eğitim ve uzun süreli öğrenimle birleştiğinde işgücü kıtlığı baş göstermektedir⁷.

İşgücü kıtlığının giderilmesi için işgücüne katılma oranını arttırıcı tedbirlere, mesleki eğitime olan ihtiyaç hızla artmaktadır.

---

⁶ SERTER, s. 36'dan "Casselman P; Economics of Employment and Unemployment", 1955 Washington D.C., Public Affairs Press, s. 22-23.

⁷ SERTER, s. 37.

III- EKSİK İSTİHDAM

Eksik istihdam, piyasaya sunulan üretim faktörlerinin bir kısmının çalıştırılmaması ve talep yetersizliğinden dolayı işgücünün bir kısmının işsiz kalması durumunu ifade eder.

Dokuzuncu Milletlerarası Çalışma İstatistikçileri Konferansının teklif ettiği tanım şöyledir⁸;

“Eğer istihdam edilmekte olan bir şahıs, arzu ettiği ve yapmaya muktedir olduğu halde, halen çalıştığından daha fazla çalışmıyor veya bir şahıs üretimin daha gelişmiş şartları altında çalıştığı veya başka bir mesleğe geçtiği zaman istihdam edilen bu şahsın geliri ve üretkenliği yükseliyorsa eksik istihdamdan söz edilebilir”.

Eksik istihdamın iki türü vardır.

1. Görülebilir Eksik İstihdam

Bu eksik istihdam türünde çalışma süresi normal çalışma süresinin altındadır ve kişiler istemediği halde kısmi süreli (part-time) çalışmak zorundadır. Kişilerin kendi arzuları ile kısmi süreli bir işte çalışmaları bu eksik istihdam türüne tabi değildir.

2. Görülemeyen Eksik İstihdam

Bu eksik istihdam türünde, çalışma sürelerinde aşırı bir kısıtlama yoktur, ancak elde edilen gelir çok düşüktür veya çalışılan işin niteliği; kişilerin kapasitelerini ve vasıflarını tam olarak kullanmasına izin vermemektedir.

Görülemeyen eksik istihdam türünde kişinin çalışmakta olduğu işyerinin verimliliği son derece düşüktür.

---

⁸ SERTER, s. 18'den "ILO, Employment and Economic Growth", Geneva, 1964, s. 25.

Ş. 3- İŞSİZLİK KAVRAMI VE TÜRLERİ

I- İŞSİZLİK KAVRAMI

İşsizlik hem kavram, hem de ölçülebilirliği yönünden kolayca tanımlanamayan karmaşık bir kavramdır. Bu açıdan literatürdeki işsizlik tanımlarını gözden geçirmek gerekir.

İşsizlik ilk olarak şu şekilde tanımlanmıştır. “Kapitalist toplumlarda işçiler, üretim faaliyetleri yanında daima çalışma güçlerini satmayı arzularlar, fakat her zaman alıcı bulamazlar, bunlara işsiz ve bu özel duruma da işsizlik denilir⁹”.

Türkiye’de işsiz “iş olmayan, avare, boş gezen” anlamına gelir. Türk hukuk sözlüğünde ise “işçilerin elverişli oldukları işlerde çalışma imkânını bulamamaları haline ve geçimini sağlayacak işi olmayan işçilerin iş bulamaması” durumu işsizlik olarak belirtilmektedir¹⁰.

Prof. Dr. Cahit Talas ise işsizliği Tüketici kaynaklarının israfı olarak belirleyerek, çalışma kabiliyetinde ve isteğinde olup da bir işe sahip olamama hali yönünden tanımlamaktadır.

İşsizlikle ilgili değişik tanımlar yapılmakla birlikte, tanımlardaki ortak özellikler biraraya getirildiğinde işsizliği şu şekilde ifade etmek mümkündür; çalışma arzu ve gücünde olduğu halde, işbulma yönündeki çabalarına rağmen iş bulamayan kişiye “işsiz”, ekonomideki bu özel duruma da “işsizlik” denilir.

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, bir kişinin işsiz kabul edilebilmesi için bazı şartların mevcut olması gerekir. Bunlar;

a- Çalışma arzusunda olmak,

⁹ Halil DİRİMTEKİN, **Makro İktisat**, Eskişehir İkt. ve Tic. İl. Aka. Ya. No: 163, Eskişehir, 1976, s. 211.

¹⁰ DİRİMTEKİN, S. 211.

b- Emek arz ve talebine göre oluşan ücreti kabullenmek, yani cari ücret düzeyinde çalışmayı kabul etmek,

c- Çalışabilecek güç ve yapıda olmak,

d- Tüm yukarıdaki şartları taşıdığı halde kendi isteği dışında iş arayıp bulamamak.

Bir kimsenin işsiz sayılabilmesi için gerekli bazı şartların yanında, kişinin bazı özelliklere sahip olması gereklidir. Başka deyişle, aşağıdaki özelliklere sahip olanlar işsiz sayılırlar¹¹;

a- İşi olmayanlar; istihdam dışında kalanlar,

b- Halen çalışmaya hazır ve çalışma ihtiyacı içinde olanlar,

c- İş arayanlar, İş arama faaliyeti, İş ve İşçi Bulma Kurumlarına başvurma, bireysel iş arama çabaları ile iş sorulması, kitle iletişim araçlarına ilan verme ve yapılmış ilanlara cevap verme şekillerinde ortaya çıkabilir.

d- Geçici olarak işten çıkanlar işe geri alınmalarında bir teminat ve anlaşma yoksa, iş aramayı gevşek tutarak iş aramasalar bile, işsizlerin bir alt kategorisi olarak ele alınırlar. Bazı ülkeler, iş arama eyleminin yeterince gerçekleştirilmemesi nedeni ile bu tip işsizleri işsiz saymamaktadır.

e- İktisaden faal nüfus dışında olan ev kadını ve öğrenciler iş arıyor ve bulamıyorlarsa, iktisaden faal olmayan nüfus grubu içinde ayrı ele alınmalıdır.

İşsizlik farklı nedenlerle ortaya çıkar. Bu yüzden sonuçları ve çözüm yolları ile yöntemlerinde farklılıklar bulunur. İşsizlik toplumsal veya toplumun ekonomik yapısındaki işleyiş ve aksaklık nedeniyle ortaya çıktığından daha çok sosyal ve ekonomik kökleri olan bir olgudur. Yatırım, dış ticaret, para-kredi politikalarındaki başarısızlıklar, ulusal ya da uluslararası konjonktürel dalgalanmalar gibi işsizliğe yol

¹¹ LORDOĞLU-TÖRÜNER, s. 30.

açabilen nedenler düşünülecek olursa, bunların büyük ölçüde toplumun ekonomik yapısı ve işleyişine ilişkin olduğu görülür. Ancak işsizlik, toplumsal yapı ile doğrudan ilgili yada siyasal veyahut da doğal nedenlerle de ortaya çıkabilir. Örneğin; bir ülkenin yıllık nüfus çoğalışı, ekonominin yaratabileceği yeni istihdam alan ve olanaklarının sürekli üzerinde seyrediyorsa, bu durumun o ülkede işsizliğe yol açması kaçınılmazdır. İşsizliğin savaşlar, göçler, doğrudan yada dolaylı ambargolar gibi siyasal, doğal yıkımlar ve kuraklıklar gibi doğaya ilişkin nedenleri de bulunabilir¹².

İşsizliğin çok farklı tanımlarının yapılmasına rağmen, bazı ortak noktaları içermektedir. Bu nedenle işsizlik tanımını daha iyi netleştirebilmek amacıyla işsizlik türlerini incelemek gerekir.

II- İŞSİZLİK TÜRLERİ

Bir kimsenin işsiz olarak kabul edilebilmesi için gerekli olan şartlardan birisi, öncelikle gayri iradî olarak işsiz kalması gereklidir. Cari ücret seviyesinde çalışmaya razı olduğu halde iş bulamayan insana gayri iradî işsiz denir¹³. Arızı işsizlik, devresel işsizlik, gizli işsizlik, mevsimlik işsizlik, yapısal işsizlik gayri iradî işsizlik türleridir.

Buna karşılık iradî işsizlik, cari ücret seviyesinden daha yüksek ücret talep edildiği veya mevcut olan şartlardan daha iyi iş şartları arandığı için iş bulunamaması halidir. Bu nedenle iradî işsizliği gerçek bir işsizlik saymamak gerekir. Çünkü bu gibi işsizler cari şartlara rıza gösterdikleri takdirde derhal iş bulabileceklerdir¹⁴.

¹² Ömer Zühtü ALTAN, **Sosyal Politika**, Anadolu Üniv. Ya. No: 886, A.Ö.F. Ya. No: 474, C. I, Eskişehir, 1995, s. 103.

¹³ AREN, s. 22.

¹⁴ AREN, s. 22.

Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı burada işsizlik kavramı denildiğinde sadece gayri iradî işsizlik anlaşılmalıdır. Bu nedenle aşağıda gayri iradî işsizlik türleri açıklanmıştır.

1- Arızı İşsizlik

Arızı işsizlik, her ekonomide çoğu zaman mevcut olabilecek bir durumdur. İşgücünün, hangi sebepler altında olursa olsun işyerini değiştirmeyi istemesi sonucu, bir süre işsiz kalması durumunda ortaya çıkan işsizlik türüdür. Ekonomide her fert dilediği işi tutmak ve yer değiştirmekte serbest olduğu sürece en elverişli şartlar altında bile bir kısım emek birikimlerinin bir iş veya meslekten diğerine geçerken birkaç hafta ve bazen daha fazla işsiz kalmaları mümkündür¹⁵.

İşsizler işgücü piyasasının durumu hakkında, iş aradıkları süre içinde bilgi edineceklerdir. İşgücü bu iş arama sürecinde işsiz kalıyorsa bu durumda arızı işsizlik söz konusu olacaktır.

2- Konjonktürel İşsizlik (Devresel İşsizlik)

Konjonktür, bir ülkenin ekonomik durumunu belirli bir anda açıklayan unsurların bütünüdür. Kuşkusuz bu öğelerin arasına işsizlik de girmektedir¹⁶. Konjonktürel veya devresel işsizlik ekonomik hayatta hep aynı faaliyet seviyesini devam ettirmeyip, çeşitli nedenlerle dalgalanmalar arzemesinden dolayı ortaya çıkan bir işsizlik türüdür. Ekonomideki bu dalgalanmalar ekonominin bazen tümünü bazen bir kısmını etkiler. Bu dalgalanmalardan etkilenen işverenler iş piyasasından işgücü talep etmeyecek ve istihdam hacmini

¹⁵ Sabri ÜLGNER, *Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme*, İstanbul, 1974, s. 114-115.

¹⁶ LORDOĞLU-TÖRÜNER, s. 180.

daraltacaklardır. İstihdam hacmindeki bu daralma sonucu ortaya çıkan işsizlik geniş kitleleri etkileyebilir ve uzun sürebilir.

3. Yapısal İşsizlik

Genel ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunların ortaya çıkardığı bir işsizlik türü olan yapısal işsizlik, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde görülür. İşsizliğin temeli genelde ekonomik yapıdaki değişmelere bağlı olarak ortaya çıktığından, ülkeler arasında farklı olmakla birlikte temel nitelik aynıdır.

Ekonomideki yapısal değişmelerin (tarımda makineleşmeye gidilmesi gibi) veya teknik yeniliklerin sebep olduğu işsizliklerin de işsiz kalanların iradesi dışında ortaya çıkmış bir işsizlik türüdür. Yalnız burada söz konusu olan işsizlik, genel bir "talep noksanlığından" değil, sadece bazı işçilerin eski üretim metodları ile, eski çalıştıkları iş alanlarında çalışmalarını imkansız kılan bir kısmi talep noksanlığından veya "talep kayması"ndan doğmuş olmaktadır¹⁷.

Teknolojide meydana gelen değişiklik ve gelişmeler, kaynak azlığı, uluslararası rekabetin artması, tarımda makineleşme vb. nedenler yapısal işsizliğin sebeplerindedir.

4. Mevsimlik İşsizlik

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen ve çözümüne çalışılan bir işsizlik türüdür. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründe oldukça sık rastlanır. Bu ülkelerde tarım sektöründe işgücü belli mevsimlerde çalışmakta, belli mevsimlerde ise boş kalmaktadır. Uzun vadede tarımsal sanayiye geçilmesi ile sorun çözülebilir.

---

¹⁷ Besim ÜSTÜNEL, *Makro Ekonomi*, ?, 1990, s. 171-172.

Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde, taleplerde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak (yılbaşı, tatil, yaz vb. nedenlerle talepte ortaya çıkan değişiklikler) mevsimlik işsizlik görülebilir. Örneğin turizm sektöründe görülen işsizlik de bu tür bir işsizlik türüdür.

5. Gizli İşsizlik

İşsizlik türleri içinde diğerlerinden oldukça farklı bir yapı gösterir. İşsizliğin özel bir durumudur.

Gizli işsizlik durumunda, işgören çalışır görüldüğü halde düşük verimle çalışmakta ve günün büyük kısmını boş geçirmektedir. Bu işgörenin üretime yaptığı katkı yani marjinal verimliliği sıfırdır. Genelde gizli işsizlik gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak görülmüş ve verim düşüklüğüne dayalı açıklamalar yapılmıştır.

Bu işsizlik türünde işgören kendisini işsiz olanlar kadar endişeli hissetmez, hatta işsiz olduğunun farkında olmaz. Çünkü bu tür işsizler sabahtan akşama kadar birşeyler elde etmek için uğraşırlar. Ancak üretime katkıları son derece düşüktür. Ekonomide gizli işsizlerin tespiti oldukça güçtür. Gizli işsizliğin sebebi talep yetersizliği değil, daha çok üretim araçlarının, yani sermayenin ve organizasyonun yetersizliğidir¹⁸.

Ş. 4- İŞGÜCÜ, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Belirli bir yaş diliminin üzerinde olan istihdam edilenler, işsizler ve işgücüne dahil olmayanların bütünü o ülke içindeki, çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilirler¹⁹. Burada bahsedilen belirli yaş dilimi bazı

¹⁸ ÜSTÜNEL, s. 173.

¹⁹ LORDOĞLU-TÖRÜNER, s. 18.

lkelerde 14-65 yaş arası, bazı ülkelerde ise 15-65 yaş dilimi olarak kabul edilmektedir. O halde çalışma çağındaki nüfus istihdam edilenler, işsizler ve işgücüne dahil edilmeyenlerden (emekliler, ev hanımları, eğitim kurumlarına devam edenler, hastalık veya sakatlık nedeniyle alışamayanlar) oluşur. Bir ülkede genel nüfus içindeki işgücü, istihdam edilenler, işsizler çalışma çağındaki nüfusun birer unsurudur.

Başka deyişle; işgücü seviyesi bir ülkenin potansiyel emek arzı kapasitesini verir. Fakat bu potansiyelin tamamının emek unsuru olarak ekonomiye fiilen katılması mümkün olmaz. İş piyasasına emeğini arzeden ve iş bulup çalışanların toplamı istihdam seviyesini verir. İşte bir ekonomide işgücü seviyesi ile istihdam seviyesi arasındaki fark işsizliği verecektir. Çünkü bir ülke ekonomisinde istihdam edilenler ile işsizlerin toplamı işgücünü verir. Bu nedenle işsizlerde işgücünün içinde yer alır. Ayrıca bir ülke ekonomisinde işgücü miktarı ile istihdam seviyesi emek arzını belirleyen unsurlardır.

İşsizlik, birey, aile ve toplum hayatı üzerinde derin ekonomik, sosyal ve moral etkiler bırakan bir olaydır. Özellikle cretli durumunda bulunan, yani bir başkasının ad ve hesabına, hukuki, teknik ve ekonomik açıdan bağımlı olarak başka bir kimsenin içinde, bir ücret karşılığında çalışanların işsiz kalmalarının sonuçları, her bakımdan daha da ağırdır. Ancak çalıştığı, yani bir işe sahip bulunduğu takdirde kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayan işgören için çalışma hakkı adeta yaşama hakkının bir uzantısıdır. Bu nedenle gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından işsizlikle mücadele toplumların ve devletlerin en başta gelen görevlerinden biri olmuştur.

İkinci Kısım

İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK POLİTİKALAR

İşsizlikle mücadeleye yönelik çeşitli politikalardan söz edilebilir (Yatırım, teknoloji, sanayi, vb.). Ancak başlıcalarını Sosyal Politikalar ve Ekonomi Politikaları olarak iki ayrı grupta toplayabiliriz.

Ş. 1- EKONOMİ POLİTİKALARI

Ekonomik hayata müdahale etmek için hükümetler çeşitli politika araçlarını kullanırlar.

Bunları üç ana grup etrafında toplamak mümkündür²⁰:

- a- Para politikaları,
- b- Mali politikalar,
- c- Dolaysız kontroller.

Hükümetler bu üç politika araçları ile ekonomiye müdahale ederek, çeşitli ekonomik kökenli sorunları çözmeyi amaçlarlar.

İşsizlik sorununun çözülebilmesi, köklerinin ekonomik, siyasal, doğal ya da sosyal olmasına bakılmaksızın, öncelik ve özellikle ekonomik yapı ile işleyişi yönlendirip biçimlendiren ekonomi politikalarının görev alanına girer. Bu nedenle işsizliğin önlenilmesine yönelik önlemlerin büyük bölümü ekonomik niteliklidir²¹.

İşsizlikle mücadeleye yönelik sosyal politika araçlarından “Mesleki Eğitim” ile ilgilenilmesi nedeni ile ekonomik nitelikteki politikalar konumuz dışında kalmaktadır. Ancak burada işsizlikle mücadelede önceliğin ekonomik politikalarda olduğunu belirtmek gerekir. Daha sonra açıklanacağı gibi sosyal politikalar uygulanacak ekonomik

²⁰ Sadun AREN, *İstihdam Para ve İktisadi Politika*, B. 5, Ankara, 1975, s. 206.

²¹ ALTAN, s. 103.

politikalarıyla uyumlu olması halinde, sorunu azaltarak yada sosyal sakıncalarını ortadan kaldırarak çözümüne katkı sağlayabilir.

Ş. 2- SOSYAL POLİTİKALAR

Çalışma istek ve yeteneğinde olup da işsiz kalmak veya çalışma olanağı bulamamak insan hayatı üzerinde derin ekonomik ve sosyal etkiler bırakan bir olaydır²². Her insan kendisinin ve ailesinin fiziksel ve kültürel varlıklarını sürdürürebilmeleri ve geliştirebilmeleri için yeterli bir gelir sağlayabilecek bir iş bulmak ve işte çalışmak zorundadır. Aksi halde birey kendisinin ve ailesinin yaşamı için zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yanlış ve haksız yollardan gelir elde etme yoluna gidecektir. Ayrıca bir yönden aile düzeni ve birliği zedelenirken diğer yönden bir ülkenin en değerli kaynağı olan işgücünün ekonomik yönden değerlendirilememesi, israfı sonucu milli gelirin oluşmasına olan katkılar azalarak, kişi başına düşen ulusal gelir ve bununla beraber toplumun refah seviyesi düşecektir.

Bu nedenle ister gelişmiş isterse gelişmekte olan ülkeler, işsizliğin önlenmesi için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Çünkü işsizliğe kayıtsız kalmak ve işsiz kalanları kendi hallerine bırakmak günümüzdeki sosyal devlet ve hukuk devleti anlayışına ters düşmektedir.

İşsizliğin gerek birey, gerekse aile ve toplum yönünden oluşturabileceği olumsuzluklar devleti işsizlikle mücadeleye yönelten temel etkidir. Ayrıca bu olumsuzluklar işsizlikle mücadeleyi hem ekonomi politikaları, hem de sosyal politikalar içinde önem kazandırmaktadır.

İşsizliğe ve oluşturabileceği sosyal sakıncalara karşı toplumu

²² Cahit TALAS, **Sosyal Ekonomi**, Ankara Üniv. S.B.F. Ya. No: 337, B. 3, Ankara, 1972, s. 107.

korumak, tartışmasız devletin görevidir. İşsizlik; kişilerin istekleri, iradeleri ve kusurları dışında, toplumun ekonomik yada sosyal yapılarından yada bu yapıların işleyişinden kaynaklandığına göre, bu sorunla devletin, hem sorumlu ve hemde yükümlü olması doğaldır²³.

İşsizliğin Uluslararası ve Ulusal belgeler içinde önemli bir yeri ve önemi vardır. Uluslararası Çalışma Örgütü yasasının başlangıç bölümü ile Philadelphia Bildirgesi'nde işsizliğe karşı mücadelenin önemi ve ivediliği belirtilmekte, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde ise "Herkesin Çalışma ve... işsizliğe karşı korunma hakkı..." bulunduğu değinilmektedir²⁴.

T.C. Anayasalarında da işsizliği önlemeye yönelik tedbirlerden bahsedilmiş, 1982 Anayasasında ise; "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır." (M, 49) şeklinde bir hüküm yer almaktadır.

İşsizlikle mücadelede, yararlanılan bazı sosyal politika araçlarını şu şekilde sıralandırarak açıklamak mümkündür.

I. İŞ VE İŞGÜCÜ BULMA HİZMETLERİNİN DÜZENLENMESİ

İş arayanlar ile işgücü ihtiyacı duyanların karşı karşıya getirilerek iş bulma ve işgücü sağlamaya yardımcı olmak görevi günümüzde devletin bir görevidir. Devlet iş arayanlar ile işgücüne ihtiyaç duyanları bir araya getirmek suretiyle hem eşleştirme sağlamakta hem de işgücü piyasalarını kendi denetimi suretiyle düzenleyebilmektedir.

Uluslararası uygulamalar ve Uluslararası Sosyal Politika normları

²³ ALTAN, s. 105.

²⁴ ALTAN, s. 106.

çerçevesinde, iş ve işgücü bulma hizmetleri bazı özellikler taşır²⁵. Bu özellikler şöyle sıralanabilir:

- a- İş ve işgücü bulma hizmetleri kamusal bir nitelik taşır.
- b- Karşılıksız ve bir bedel ödenmesi beklenilmeyen bir hizmettir.
- c- İş ve işgücü sağlamakla görevli kurum tüm ülke genelinde yaygın ve iletişim sağlanabilecek bir sisteme sahip olmalıdır.
- d- İş ve işgücü bulma kurumları; iş bulunması ve işgücü sağlanmasına yönelik tüm talepleri kapsamalıdır.
- e- İş ve işgücü bulma kurumları işgücünün coğrafi ve mesleki hareketliliğini kolaylaştıran ve özendirici düzenlemeler yapmalıdır.
- f- İş ve işgücü bulma hizmeti veren kurumlar, bu konuda ilgili ve yardımcı tüm kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmalıdır.

II. İŞSİZLİK SİGORTALARI

Toplumsal yaşam içinde bireyler; önceden bilinip beklenilmeyen, kendi dilek ve iradeleri dışında oluşan çeşitli risklerle karşı karşıya bulunurlar. Bu risklerle karşılaşan kişi, çalışmadığı sürece, çalışmasına bağlı olarak elde ettiği gelirden ve bu nedenle geçinebilme olanağından yoksun kalır. Özellikle, ücret gelirinden başkaca bir geliri bulunmayan bağımlı çalışanlar yönünden risklerin olumsuz etkileri daha da büyür. Modern toplumlarda, çeşitli risklere karşı bireylerin sosyal sigortalar aracılığı ile korunulmasına çalışılmaktadır. Karşılaşılabilecek risklerin türleri, çeşitli sigorta kollarını oluşturur. Bu risklerle karşılaşılması durumunda, sigortalı kişilere sigorta fonlarından finanse edilen çeşitli yardımlar sağlanır²⁶.

İşte bireylerin işsizlik riskine karşı korunmaları için modern

²⁵ ALTAN, s. 109.

²⁶ ALTAN, s. 111.

toplumlarda sosyal sigorta sistemi geliştirilmiştir. İşsizlik sigortaları da sosyal sigorta kollarından birisidir. İşsizlik sigortaları işsiz kalan kişiyi, işsizliğin olumsuz etkilerinden korumayı amaçlayan bir sosyal politika aracıdır.

İşsizlik sigortasından kapsama giren sosyal yelpazenin tespiti başlıca kriterlere bağlı olmaktadır²⁷. Sektörlere, yaş ve cinsiyete, kazançta, işletme büyüklüğüne gibi.

İşsiz kalan kişinin işsizlik sigortasından yararlanmasının bazı şartları vardır.

İşsizlik ödeneğinin miktarı, ödenme sürelerinin ülkeden ülkeye değiştiği görülür²⁸.

III. İŞ İLİŞKİLERİ VE ÇALIŞMA YAŞAMINI DÜZENLEYEN HUKUK KURALLARININ İŞSİZLİKLE MÜCADELE DOĞRULTUSUNDA DÜZENLENMESİ

Çalışma Hukuku kurallarının temel ve öncelikli amacı, iş ilişkileri ve çalışma yaşamında işgöreni korumak ve bir ülkede çalışma ilişkilerini düzenlemektir. Ancak, bu kurallar aynı zamanda bir ülkede izlenen sosyal politikaların uygulamaya konulabilmesi doğrultusunda bir araç niteliği taşır. Çalışma hukukunun bazı kuralları, bazı işsizlik türleriyle mücadelede önem taşır. Bu kurallar işsizlik oranlarının azaltılabilmesine doğrudan ya da dolaylı biçimde yardımcı olur²⁹.

İş ilişkileri ve çalışma yaşamını düzenleyen konulardan işsizlikle mücadelede etkili olabilecek bazı düzenlemeler aşağıda ele alınmıştır.

İşten çıkartılmanın güçleştirilmesi yönündeki düzenlemeler

²⁷ Kamil TURAN, "İşsizlik Sigortası ve Türkiye'de Uygulama Olanakları", Ank. İkt. Tic. İl. Ak. YÖNETİM BİLİMLERİ DERGİSİ, C. I, S. 1-2, Ankara, 1979, s. 12.

²⁸ ALTAN, s. 113.

²⁹ ALTAN, s. 118.

işsizlikle mücadelede etkili olabilecek bir yöntemdir. Şöyle ki; işten çıkartılmanın sadece işverenlerin insiyatifine bırakılmayıp, yürürlükteki yasaların iş ilişkisini sona erdirme şartlarını açık ve net bir biçimde belirleyerek, devletin izin, bildirim ve denetim zorunluluğu getirmesi özellikle arazi işsizliğin önlenmesinde etkili olabilecek bir yöntemdir. İşverenlere yasada belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda uygulanacak ağır cezalarda işten çıkartılmanın güçleştirilmesi sonucunu doğurur.

İş ilişkisi son bulan bir kişinin kendisine hemen bir iş bulması çok zordur. Bu nedenle işten çıkartılacağı feshi ihbar bildirimini ile kendisine bildirilmesi ve işten çıkartılmadan önce yeni bir iş bulabilmesi için izin verilmesi mevsimlik ve teknolojik işsizliğin önlenmesinde etkili olacaktır.

Yürürlükteki yasalar; işverenleri istihdam kapasitelerini çoğaltmaya özendirerek, onlara yardımcı olacak, bazı kolaylıklar sağlayacak hükümleri de öngörmelidir. Örneğin, İrlanda'da olduğu gibi istihdam kapasitelerini çoğaltan işverenlere, bu çoğalışla orantılı olarak vergi bağışıklıklarının tanınması, Belçika'da olduğu gibi sigorta primlerinin ödenmesinde miktara ya da süreye ilişkin bazı kolaylıkların sağlanması, hatta bu doğrultuda Belçika, İrlanda, İngiltere ve Danimarka'da olduğu üzere Subvansiyon biçimde kamusal yardımların yapılabilmesi gibi. Bu hükümler dönemsel ve yapısal işsizlik türleriyle mücadelede büyük önem taşır³⁰.

İşverenler yeni istihdam olanakları yaratılması yerine mevcut istihdam olanakları ile fazla süreli çalışma yoluna gidebilir. Bu durum çalışanların daha fazla ücret elde etme amaçları ile birleşerek yaygınlaşabilir ve bu durum işsizlik oranını yükseltebilir. Bu durumu engellemek amacıyla yasalar ile fazla süreli çalışmanın esaslarının belirlenmesi ve izne bağlanması özellikle mevsimlik, yapısal, devri

---

³⁰ ALTAN, s. 119.

işsizliğin önlenmesini sağlar. Kısa süreli çalışma yoluyla geçici de olsa istihdam imkanı yaratma yolu birçok ülkede yasal düzenlemeyle uygulanmıştır. Örneğin, İtalya'da 1962 tarihli 230 no'lu Yasa belirli süreli sözleşmeleri sıkı bir kontrole tabi tutmakta, bunlardan sadece belirli mevsimlik faaliyetlerde ve istihdam güvencesi sağlamış olup da işine belli nedenlerle devam edemeyen işçilerin yerine geçici olarak işçi alınması gibi sınırlı durumlarda yararlanılmasına izin vermektedir³¹.

Yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarının yumuşatılması, erken emeklilik uygulamaları işsizlikle mücadelede başvurulan araçlardandır. Yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları her ülkenin kendi ekonomik ve sosyal yapısına uygun olarak yasalarla düzenlenir.

Çalışma hayatına girme yaşının yükseltilmesi işsizlikle mücadele araçlarından biridir. Çalışma yaşının yükseltilmesi için zorunlu eğitim süreleri önem taşır. Bu nedenle yasalar tarafında zorunlu eğitim sürecinin tamamlandığı yaş ile çalışma hayatına katılma yaşı belirlenerek, erken yaşta çalışma yaşamına giriş engellenebilir.

Nüfusun genç yaş gruplarında yoğunlaştığı ülkeler yönünden, bu yükseliş işsizlik oranlarını da düşüreceği ve özellikle yapısal işsizlik sorununun çözümü doğrultusunda olumlu etkiler oluşturabileceği düşünülmektedir³².

Esnek çalışma saatleri de işsizlikle mücadeleye yönelik sosyal politika araçlarından birisidir. Üzerinde henüz bir düşünce birliği sağlanılamamış bulunmasına karşın esnek çalışma biçimlerinin, işsizlik oranlarının aşağıya çekilebilmesine yardımcı olduğu ve özellikle işsizlik sigortalarının rahatlatılabilmesi açısından olumlu katkılar sağladığı, pek çok kişi ve kesim tarafından savunulmaktadır³³.

³¹ Toker DERELİ, **Karşılaştırmalı Açından Emek Piyasalarında Modern İstihdam Kurumlarının Kol ve İşlevleri**, İş ve İşçi Bulma Kurumu Hizmet Etkinleştirme Semineri, B. Ya. No: 261, Ankara, 1991, s. 11.

³² ALTAN, s. 120.

³³ ALTAN, s. 131.

IV. YATIRIM, TARIM, GÖÇ VE NÜFUS POLİTİKALARI

Yatırım, tarım, göç ve nüfus politikaları işsizlikle mücadelede sosyal politikalar açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle yatırım, tarım, göç ve nüfus politikaları konu içinde ele alınarak, aşağıda incelenmiştir.

1. Yatırım Politikaları

Yatırım politikaları, ekonomi politikası araçlarından olmasına rağmen, birey ve toplum üzerinde etkiler bıraktığından sosyal politikalar içinde de yer alır. Yatırım politikaları, işsizliğin önlenmesinde büyük önem taşır. Özellikle sanayileşmiş bir toplum içinde, ekonomik hayattaki istikrarsızlığın nedenlerinden biri yatırımlardaki dalgalanmalardır. Eğer yatırım miktarlarına istikrar verebilmek mümkün olursa, işsizliğin önlenmesine büyük ölçüde katkıda bulunulabilir.

Özel teşebbüsün egemen olduğu ve fiyatların serbest arz ve talep sonunda olduğu ülkelerde, yatırımların istikrarı dolaylı olarak, faiz haddinin miktarı ile kredi açılmasına bağlanacak bazı şartlarla sağlanabilir. Bu tedbirlerin dışında hükümet, başka yollardan yatırımlar üzerine etkili olabilir. Örneğin, vergi bağışlamaları sağlamak suretiyle yatırımcıların rızalarını alarak yatırım zamanlarını duruma göre ileriye veya geriye alabilir. Şüphesiz bu işlemde hükümetin yatırımların genel miktarından ve zamanından haberdar olması ve mali mevzuatın ekonomik yaşamın dalgalanmalarını izleyecek bir esneklik vermesi gerekir³⁴.

Ayrıca devlet, özel teşebbüslerin yatırımlarına özellikle işsizlik dönemlerinde müdahale ederek yön verebilir. Bu sayede yatırımların işsizliğin yoğun olduğu yörelere kanalize edilmesini sağlayabilir.

³⁴ TALAS, s. 123-124.

İşsizliği önlemenin bir diğer yolu da yatırımlarda istikrarın sağlanması ve devletin yönlendirmesinin yanısıra tüketim mallarına olan talepte istikrarın sağlanmasıdır. Bu tür mallara olan talebin istikrarını sağlamada hükümetler kamu masraflarını azaltıp çoğaltmak yolunu kullanmaktadırlar. Örneğin; işsizlik tazminatı ve sosyal sigortalar yardım oranını yüksek tutmak ve kapsamını genişletmek suretiyle büyük bir tüketici satınalma kabiliyeti üzerine doğrudan doğruya etkili olunabilir. Vergi yapısı ve oranı üzerinde yapılacak değişikliklerde aynı sonucu verecektir.

Bayındırlık işleri, yol, baraj, liman, köprü, sulama tesisleri gibi büyük yatırımların işsizlik dönemlerine ve yörelerine kaydırılarak, işsizliğin belirli dönemlerde önlenmesine çalışılabilir. Özellikle mevsimlik işsizliğin yaygın olduğu ülkelerde başvurulan bir önlemdir. Büyük yatırımların işsizlik dönem ve yörelerine kaydırılabilmesi, kalkınma planları ve uygulama (icra) programları çerçevesinde daha çok kamu kurumları eli ile yürütülebilir³⁵.

2. Tarım Politikaları

Tarım politikaları işsizlikle mücadelede uygulanan politikalardan biridir. Tarım politikası tarımla ilgili ürünlerin üretimi, pazarlanması ve arz-talebi arasındaki dengesizliğin giderilmesi amacıyla uygulanan bir politikadır. Örneğin; tarım kesiminin genel ekonomideki yeri ne olmalıdır? Tarımsal nüfusun gelir seviyesi ve işsizlik seviyesi ve işsizlik düzeyi nedir? Üretilen ürünlerin durumu, satışı nedir? İşte bu ve buna benzer sorunlar tarım politikasının temelini teşkil etmektedir³⁶.

İnsanlığın büyük bir kısmı tarım toplumu içinde yaşantısını sürdürmektedir. Özellikle ulusal ekonomilerin ana sektörü tarıma

³⁵ ALTAN, s. 116.

³⁶ Ertan Ziver SAVER, **İşsizliği Tazmin Edici Politikalar ve İşsizlik Sigortası**, DPT. Ya. No: 1067, Ankara, 1971, s. 17.

dayalı bir yapıya sahip olan gelişme yolundaki ülkeler için tarım, bugünde geniş ölçüde önemini korumaktadır. Bundan dolayı, bu ülkelerin sanayileşme süreci tarımsal karakterleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Diğer yandan, bünyesinde barındırdığı nüfus itibariyle ve milli gelir içerisindeki payı ile de bu kesim gelişme yolundaki ülkelerin niteleyen bir unsur durumundadır³⁷.

Yapıları geniş çapta tarıma dayalı ülkelerde toprak ve tarım reformu 20. yüzyılın başlarından beri yaygın bir sosyal politika ve ekonomik politika haline gelmiştir. Sanayi sektörünü gerektiği gibi hızlı geliştiremediği bu ülkelerde sağlık şartlarının düzelmesi, nüfus artış hızının yüksek olması ve toprağın adaletsiz dağılımı aktif nüfusun büyük bir yüzdesinin tarım kesimi içinde olması gizli işsizlik ile karşı karşıya gelinmesi sonucunu doğurmuştur. Bu bakımdan bu tip toplumlarda işsizliği azaltmak veya ortadan kaldırmak tarımsal faaliyetlere dayalı verimliliği artırmak, toprak dağılımında adaleti sağlamak ve toprağın en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla bir sosyal politika ve ekonomik politika tedbiri olarak toprak ve tarım reformu uygulamalarına gidilmektedir. Toprak reformunun ekonomik amacı herşeyden önce tarımsal yapının iyileştirilmesi, toprağın veriminin yükseltilmesi, üretimin artırılmasıdır.

Tarımsal üretimin ve verimin artırılması, çiftçilerin hayat seviyesinin iyileştirilmesi sonucunu doğuracaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım kesiminde kalabalık bir nüfus kitlesi yaşadığından toprak ve tarım rejimini ilgilendiren sorunların sosyal ve siyasal yönü daha ağır basmaktadır. Toprak mülkiyeti dağılımında eşitlik ve denge sağlanamaması, servetin ve bunun sonucu olarak gelir dağılımında adaletsizliklere yol açacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışının yüksek bir oranda olması, gizli ve açık işsizliğin yaygın bir durum arz

³⁷ Ali ÖZGÜVEN, **Tarım Ekonomisi ve Politikası**, Bursa Üniv. Ya. No: 3001-005, Bursa, 1975, s. 219.

etmesi, toprak mülkiyetinin küçük bir azınlığın elinde toplanması, arazinin çok ufak parçalara ayrılması tarım toplumunun belli başlı sorunlarını teşkil etmektedir. Ayrıca bu ülkelerde tarım kesiminin verimli şekilde çalışmaması sonucunda önemli sayılabilecek kaynaklar yaratılmamakta buda sanayinin düzenli bir şekilde genişlemesini ve istihdam hacminin artmasını engellemektedir³⁸. Yapılması öngörülen toprak ve tarım reformu toprak dağılımındaki eşitsizliği giderebileceği gibi kredi ve pazarlama imkanlarını da daha kolay daha ucuz olarak beraberinde getireceğinden düşük istihdam seviyesini yükseltmenin yanında bu kesimde çalışanların hayat seviyelerinde de küçümsenemeyecek ölçülerde olumlu gelişmelere sebep olacak bir nitelik taşımaktadır³⁹.

Tarımsal politikalar çerçevesinde; tarımsal ürünlerin çeşitlendirilmesi yada tarım tekniklerinin yılda birden çok üretime olanak kılacak biçimde geliştirilmesi, çorak alanların ıslahı ulaşım güçlüklerinin aşılması, toprak dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesine yönelik önlemler, işsizliğin önlenilmesinde küçümsenemeyecek katkılar sağlar. Bu arada yeni yan sanayilerin geliştirilerek yeni iş alanlarının açılması, verimliliğin çoğalması, ürünlerin korunması ve pazarlanması doğrultusunda tarımsal sanayileşmeye geçilmesi ile fiyat, ücret, maliyet rekabetinin azalması, mali yönden üstünlükleri nedeniyle tarımsal örgütlenmenin (kooperatifler ve sendikalar biçiminde) özendirilip desteklenmesi ve küçük el ve ev sanatlarının geliştirilmesi de yine bu önlemler kapsamında düşünülmelidir⁴⁰.

³⁸ Ali ÇUBUK, **Sosyal Politika**, Anadolu Üniv. Ya., A.Ö.F. Ya. No: 474, C. II, Eskişehir, 1996, s. 173'ten "**Organisation de Cooperatian et de Development Economique**", **mesures d'adaptation de la main d'cewrerurale av travail industriel et av milieu Urbain. Udivision des Affaires Socialer**", Paris, 1968, s. 12-13.

³⁹ ÇUBUK, s. 173.

⁴⁰ ALTAN, s. 116.

3. Göç Politikaları

İşgücü göçlerinin düzenlenmesi işsizliğin önlenmesinde büyük önem taşır. Bir ülkede işsizlik oranları sürekli yüksek bir düzeyde bulunuyorsa işgücünün başka ülkelere gönderilmesi ile işsiz sayılarında bir azalma sağlanabilir. Özellikle ekonominin koşullarından kaynaklanan yapısal (kronik) bir işsizlik söz konusu ise, daha başka bir deyişle nüfusun çoğalışına koştur yeni iş alanlarının açılmasında başarısız kalınıyorsa böyle bir yol izlenilerek işsizlik oranlarında görece bir azalma olabilir⁴¹.

Vasıfsız işçi ihraç edenler, doğum oranları çok yüksek ve aşırı işgücüne sahip az gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkelerde, faal nüfusa oranla sermaye ve doğal kaynakların arzı kıttır. Bu nedenle işgücünün büyük bir kısmı açık veya gizli işsiz durumundadır. Nüfus hızla artarken milli gelirin buna yetişememesi tüketimin artmasına ve yatırıma gidecek birikimlerin azalmasına neden olur. Hatta aşırı işgücü fazlası sermaye yoğun tekniklerin kullanılmasını güçleştirerek kamu ve özel sektörlerde aşırı istihdama yol açar. Bunun sonucunda ülke yoksulluğun kısır döngüsü içine girer.

İşgücü göçü bu kısır döngüyü kırıcı ve iktisadi kalkınmayı harekete geçirici demografik ve finansal etkilerde bulunabilir⁴².

İşgücü arz eden ülkeler aşırı nüfus artışı nedeniyle meydana gelen işsizliği hafifletmek ve ekonomik yararlar elde etmek için yurt dışına işgücü göçünü teşvik etmektedirler. Bununla beraber hiçbir ülke yetiştirme maliyetine katlandığı nitelikli işgücünün yurt dışına göçünü onaylamamaktadır. Çünkü ilerde meydana gelebilecek teknik eleman sıkıntıları siyasal ve sosyal taleplere yol açabilmektedir⁴³.

⁴¹ İhsan ERKUL, Ömer Zühtü ALTAN, Nüvit GEREK, **Sosyal Politika Dersleri**, C. II, Eskişehir, 1983, s. 130.

⁴² Erol KUTLU, **Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi Çerçevesinde Türkiye'den AT'ye İşgücü Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Analizi**, Anadolu Üniv. Ya. No: 656, Eskişehir, 1992, s. 21-22.

⁴³ KUTLU, s. 28.

Ancak böyle bir yol ile işsizlik sorununa çözüm aranırken ekonomik, toplumsal ve kültürel etkilerini de gözden uzak tutmamak ve sağlıklı bir değerlendirme yapmak gerekir.

Örneğin, göçmen işgücünün ülkesinde bıraktığı aileleri ile birleşmelerinin sağlanamaması hem işçide hem de ailesinde sosyal sorunlara neden olmaktadır. 1960'lı yıllarda batı Avrupa'ya çalışmaya giden Türk işgücünün aile birleşmelerinde meydana gelen sorunlar hala güncelliğini korumaktadır. Yeni bir topluma entegre olmanın getirdiği sosyal bunalımlar, işe girme ve yerleşmede karşılaşılan güçlükler, güvenli bir iş imkanı bulamama göçmen işgücü üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır. Diğer taraftan kendi ülkelerinden ve yakınlarından ayrı kalmak, çocuklarının eğitim sorunları, tasarruflarını değerlendirememesi, çocukların hem çalıştıkları ülkeye hem de kendi ülkelerine uyum gösterememesi gibi önemli sorunlarla karşılaşan göçmen işgücü devamlı belirsizlik içindedir⁴⁴.

Bu nedenle işgücü göçünün devlet eli tarafından düzenlenmesi ve denetlenmesi ve konunun uzun vadeli olarak düşünülmesi gerekir.

Dış ülkelerden ülkeye yönelik işgücü akımının ve göçlerin devlet eliyle önlenmeye çalışılması işsizliğin denetimi açısından önem taşır. Böyle bir politika izlenirken ekonomide yeni istihdam alanları açılincaya veya ekonomi düzeline kadar ülkeye girişte oturma ve çalışma belgelerinin kullanılması veya vize yolu ile işgücü girişi sınırlandırılabilir.

4. Nüfus Politikaları

Nüfus politikaları, özellikle nüfus artışı oranlarının yüksek olduğu ülkelerde işsizlikle mücadelede büyük önem taşır. İşgücü arzını belirleyen unsurlardan biri nüfus miktarı, diğeri bileşimidir. Nüfus miktarı arttıkça işgücü arzının artması mümkün olabilir. Nüfusun yaş ve cinsiyet bileşimi değişince de nüfusun miktarı aynı kalsa bile yine

---

⁴⁴ KUTLU, s. 28.

işgücü arzında değişme olabilir. Çalışabilecek çağda olan nüfusun içinden ne kadarının çalıştığı, şehirleşme derecesi, kadınların çalışma konusundaki davranışları işe girme ve emekli olma yaşları gelir ve istihdam seviyesi nüfusun sıhhi durumu gibi etkenlerle belirlenmiştir⁴⁵.

Yüksek nüfus artışı görülen ülkelerin ekonomik gelişmelerini nüfusa bağlı olarak hızlandırmalarının soruna uzun dönemde daha sağlıklı çözümler getirebilir. Ancak hiçbir dönemde hızlı nüfus artışı ve refah birlikte görülmemiştir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızı yılda dünya ortalaması olan %2'nin üzerinde iken gelişmiş ülkelerde bu oranın altındadır. Doğal olarak gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışı %2.5 ve daha yukarı oranlara ulaşırsa işsizlik sorununa çözüm bulmak çok daha zorlaşacaktır.

İşsizlik oranlarının sürekli artış gösterdiği ülkelerde hızlı nüfus artışını engellemek için aile planlaması, doğum kontrolü, eğitim gibi yollara başvurulmaktadır.

Doğum oranlarındaki düşme ancak yirmi yıl veya daha üzeri bir süreden sonra işgücü hacminde daralma oluşturacaktır. Emek arzının hepsini verimli olarak istihdam edemeyen işsizlik ve eksik istihdamın yaygın olduğu ülkelerde işgücü hacminde olacak bir daralma işsizlik sorununa çözüm olabilir.

Nüfus ve bununla ilişkili olarak işgücünün çoğalması ile ekonomide istihdam olanaklarının çoğaltılması arasında bir dengenin var olması gerekir. Eğer, ekonomi çoğalan işgücünü istihdam edebilmek konusunda sınırlı olanaklara sahipse, işgücü çoğalışı ile istihdam olanakları arasında bir farkın oluşması ve bu farkın ise işsizliğe yol açması kaçınılmaz olur⁴⁶.

⁴⁵ Orhan TÜRKAY, **Türkiye'de Nüfus Artışı ve İktisadi Gelişme**, Ankara, 1962, s. 100.

⁴⁶ ALTAN, s. 116.

V. MESLEKİ EĞİTİM

Bir ülkede çalışabilir nüfus olarak adlandırılan 14-65 yaş grubundan çalışmaya herhangi bir engeli olmayan nüfus içinde yer alan kişilerden en iyi şekilde yararlanmak, özellikle kalkınmakta olan ekonomiler için büyük önem taşır. Pek çok ülkenin önemli sorunlarından biri olan ve işgücünün bir kısmının geçerli olan ücret ve iş kollarını kabul etmelerine rağmen çalışabilecekleri bir iş bulamamaları çeşitli ekonomik ve sosyal nedenler yanında çeşitli iş alanlarının gerektirdiği insan gücünün yetiştirilmemesinden de kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, eğitim sistemi pek çok bireye bazı özellikler kazandırmakta ancak arz edilen işgücü; aranan nitelikleri taşımamaktadır.

Bu açıdan işsizlik sorunu diğer etkenlerle birlikte işgücü planlaması ile birlikte mesleki eğitim imkanlarının geliştirilmesine bağlı olarak önemli ölçüde çözümlenebilecektir. Mesleki eğitim sisteminin sonuçlarının nitelik ve nicelik yönünden piyasanın taleplerine uygun olması durumunda istihdamın sağlıklı bir yapı kazanması ve ekonomik gelişmenin hız kazanması mümkün olacaktır. Çünkü işgücünün fiziksel kullanımı ile milli gelir düzeyi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır⁴⁷. Bu nedenle mesleki eğitimin yetiştireceği bireylere kazandıracığı özellikler yoluyla istihdam düzeyini ve dolayısı ile işsizliği azaltma yönünde olumlu bir araç olacağını söylemek mümkündür.

Bu konu çalışmamızın ana temasını oluşturduğu için daha sonraki bölümlerde ayrıca ayrıntılı olarak ele alınarak incelenecektir.

---

⁴⁷ Necat BERBEROĞLU, **Çalışma Ekonomisi**, Eskişehir, 1995, s. 215-216.

Ş. 3- EKONOMİ VE SOSYAL POLİTİKALAR ARASINDAKİ BAĞLANTI

Ekonomi Politikası da Sosyal Politika gibi daha çok kamusal nitelikteki politikaları konu alır⁴⁸. Bu yönleri ile ekonomi ve sosyal politikalar birbirine benzer.

Ekonomi politikası ekonomik nitelikteki amaçlarına ulaşabilmek için kamusal politikalar kullanır. Sosyal politikada “sosyal” nitelikteki amaçlarına ulaşabilmek için kamusal politikaları kullanır.

Ancak ekonomi politikaları ile sosyal politikaların amaçları ve bu amaçlara ulaşabime doğrultusunda yararlandığı araçlar, birbirinden farklıdır. Şöyleki, ekonomi politikaları ile, belirlenen hedeflere ulaşabilmek amaçlanır. Bu amaç doğrultusunda yatırım politikaları, para politikaları, ihracat-ithalat politikaları gibi bu bilim dalının araçlarından yararlanır.

Oysa ki sosyal pilitika da amaç sosyaldır ve bu amaçlara ulaşabilme doğrultusunda, sahip olduğu bu bilim dalına özgü araçlardan yararlanır.

İşsizlik genelde bir ülkenin ekonomik ve sosyal yapısından yada işleyişinden, kaynaklanan bir sorundur. Bu nedenle de çözümü bu yapı yada işleyişin aksaklığın çözümüne bağlıdır ve ekonomi pilitikalarının görev alanına girer. Ancak ekonomi politikalarının araçlarından, işsizlikle mücadele doğrultusunda yararlanırken, işsizlik aile, birey ve toplum yönünden taşıdığı olumsuzluklar nedeniyle sosyal politikalara da konu olur. Bu bağlamda sosyal politika araçlarının işlevi, işsizliğin sosyal sakıncalarını gidermek yada olabildiğince azaltmaktır. Bununla birlikte bazı sosyal politika araçları doğrudan yada dolaylı olarak işsizlik sorununun çözümüne katkıda bulunarak ekonomi politikalarını bütünler. Bir başka deyişle ekonomi politikaları yardımıyla, işsizlik

---

⁴⁸ ALTAN, s. 104.

sorunu çözümlenmeye çalışılırken kısa, orta yada uzun dönemde oluşabilecek olumsuzlukları gidermek sosyal politikanın görev alanlarındanndır.

İşsizlikle mücadelede daha etkili ve başarılı olabilmek, sosyal politikalar ile ekonomi politikalarının uyumlu ve birlikte uygulanmasına bağlıdır.

Ancak ekonomi politikasının konuları ekonomik nitelikte ki fiyat, tam istihdam gibi konulardır. Sosyal Politikanın konusu ise, sosyal refahın yükseltilmesi gibi daha çok sosyal dengeleri içerir. Bu nedenle sosyal politika araçları ekonomik olayların ve politikaların toplum üzerindeki olumsuz etkilerini gidermeye çalışır.

Üçüncü Kısım

İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN YERİ VE ÖNEMİ

Ş. 1- MESLEKİ EĞİTİM KAVRAMI

Mesleki Eğitim kavramını açıklamadan önce “Meslek” ve “Eğitim” kavramlarını açıklamak gerekir.

I. MESLEK KAVRAMI

Meslek arapça bir kelimedir; “tutulan yol” anlamına gelir. “Bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş”⁴⁹ demektir. bir kimsenin geçimini sağlamak için yeteneklerine ve isteğine göre bir işi sürekli yapması o kişinin bir mesleği icra etmesi anlamına gelir. Kişinin meslek sahibi olması, o kişinin sürekli bir iş yaptığını veya yapabilme yeteneğine sahip olduğunun göstergesidir. Ayrıca kişinin meslek sahibi olması, o işi en iyi ve en doğru şekilde yapabileceği anlamında taşır.

II. EĞİTİM KAVRAMI

Eğitim ise belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalında yetiştirme, geliştirme anlamına gelir.

Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye demektir⁵⁰.

49 **Türkçe Sözlük**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Ya.No: ?, Ankara, 1988, s. 1012.

50 **Türkçe Sözlük**, s. 435.

Eğitim, eğitilenin öncelikle davranışının değiştirilmesini amaçlar. Bir kişinin bir duruma, bir olaya yada çevresindeki herhangi bir şeye karşı duyacağı tepkisi, tutumu, duyguları değiştğinde kişi eğitilmiş demektir.

Her eğitim sürecinde bir amaç vardır. Örneğin çağdaş bir eğitim bireye iletişim yeterliliği veren, işbirliği yapmayı öğreten, öğrenme ve araştırma yolunu gösteren, bireyin topluma hizmet edebilmesi için bir mesleği seçme ve mesleğini başarıyla yürütmesini sağlayabilmesi için gerekli üretim yeterliliği kazandıran bir sistemdir.

Eğitim bir süreci kapsar. Yani eğitim süreci denildiğinde eğitimin amaçlarına ulaşabilmek için belli bir düzen içinde belli bir programın uygulanması ifade edilmektedir.

III. MESLEKİ EĞTİM KAVRAMI

Mesleki Eğitim; Bireye iş hayatındaki belirli bir mesleki bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleri ile geliştiren eğitim sürecidir.

Uluslararası Çalışma Teşkilatı tarafından yapılan Mesleki Eğitim tanımı ise şöyledir; “Alt sıralardaki nitelikli personeli bir iş, çalışma alanı ya da meslek için hazırlamaya yönelik öğretim”⁵¹.

Mesleki Eğitim, seçilen mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerilerin geliştirilmesi için uygulamalı yetiştirme eğitimlerini, okullarda verilen teorik bilgiyi, işletme içi uygulamaları (kurs ve seminerleri) içeren geniş bir kavramdır. Mesleki eğitim kavramı kapsamı geniş olmasına rağmen, bazı eserlerde sadece mesleki ve teknik eğitim için kullanılmıştır. Bu çalışmada “Mesleki Eğitim” kavramı, mesleki ve teknik eğitimi, çıraklık ve yetişkinler eğitimini ticaret ve turizm eğitimini kapsayan bir terim olarak yer alacaktır.

⁵¹ Milli Eğitim Bakanlığı, **Endüstri Meslek Lisesi ve Teknik Lise Mezunlarını İzleme Araştırması**, Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi Başkanlığı Ya. No: 2, Ankara, 1995, s. 8..

Ş. 2- SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN YERİ

Mesleki bilgi ve becerilerin kazandırılmasına yönelik hizmetler kapsamında mesleki eğitim, sosyal politikaların alanına girer. İşsizlikle mücadelede uygulanan sosyal politika araçlarından biridir. Mesleki eğitim işgücüne vasıf kazandırarak işgücünün istihdamına yardımcı olur. Bu nedenle işsizlikle mücadelede ekonomi politikalarının başarılı ve etkin olmasına yardımcı olur. İşsizlikle mücadelede en önemli unsurlardan birisidir.

Bütün dünyada eğitimin kişiyi, iş dünyasına olduğu kadar, teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilecek şekilde hazırlamaları gerektiği düşüncesi kabul görmüştür. Bu durum genel eğitim ile mesleki eğitim programlarının daha fazla ortak öğeler içermesine neden olmuştur.

Genel eğitimde esas olan öğrencilerin çoğuna hitap etme suretiyle eğitmektir.

Mesleki eğitim ise tanım olarak uygulamalı eğitime dayanır. Teknolojik gelişmelere uyum sağlamak aynı zamanda öğrencinin matematik ve fen bilgisine sahip olmasını gerektirmektedir.

Teknolojik gelişme ve hizmet sektörünün hızlı gelişimi vasıflı işgücü ihtiyacı yaratır.

Bir başka deyişle, sanayileşme ile birlikte yeni iş alanları açılırken, çoğu kez eski iş alanları daralır. Bu durumda ise, bir yönden geçerli mesleki bilgi ve beceriler yetersiz kalıp işsizliğe yol açarken, diğer yönden yeni iş alanları için gerekli olan mesleki formasyonlara sahip, nitelikli işgücünün bulanabilmesi güçleşir. Bu nedenle, mesleki bilgi ve becerilerin kazandırılması hizmetleri, istihdam politikası ile yakından ilişkilidir. İşsizlik oranlarının, işgücünün temel ve mesleki eğitim düzeyi yükseldikçe düşmesi, bu düşünceyi doğrulamaktadır. Yapılan

araştırmalar istihdam kapasitesinde gerçekleştirilen çoğalmadan buyk ölçüde kalifiye işgücünün yararlandığını, yarı kalifiye işgücünün bu grubu izlediğini, kalifiye olmayan işgücünün ise bu oğalıştan hemen hemen hiç payı olmadığını ortaya koymaktadır⁵².

İşsizlikle mücadeleye yönelik bir sosyal politika aracı olan mesleki eğitim, işgücünün niteliklerini arttırarak diğer niteliklere sahip olmayan vasıfsız işgücüne göre kolay istihdam edilmesini sağlar. Teknolojik gelişmelere çabuk uyum sağlayarak işgücünün istihdam imkanını genişletir ve işgücünü işsizliğin olumsuz sonuçlarından korur.

Mesleki eğitim; fertleri, toplumun ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üretebilecek bilgi ve beceri ile donatmanın yanında, onlara toplumda bir statü kazandırmayı, buna bağlı olarak üretim de kaliteli ve ihtiyaı karşılayacak nitelikte olmasını amaçlamaktadır.

Mesleki eğitim bireyin bir meslekte istihdam edilmesini sağlayacak gerekli bilgi ve beceriyi kazandıran bir eğitim sürecidir. Bu nedenle özellikle ekonomik gelişmenin hızlanma devrelerinde nüfusun büyük çoğunluğu kırsal nüfus ve işgücü, tarımsal işgücü niteliğinde olduğundan vasıflı emek arzı, vasıflı emek talebine göre kıttır. Ekonomik kalkınma ve planlı gelişme açısından işgücünün mesleki eğitim görmesi büyük önem taşır. Çünkü işgücünün, vasıf kazanabilmesi bir eğitimi gerektirir. Bu eğitim mesleki eğitimidir.

Ekonomik gelişme açısında vasıflı emek arzı, vasıflı emek talebine paralel olarak artmaz ise tıkanmalar olacak, işsizlik artacaktır. Bu nedenle tüm kalkınma planlarında yatırımlarla işgücünün mesleki seviyesinin yükseltilmesi prensibi kabul görmektedir.

Mesleki eğitimde temel amaç bu eğitimi alan bireyin kolaylıkla istihdam edilmesi olduğundan iş piyasaları ile mesleki eğitim sistemi arasında bir işbirliği ve uyumun olması şarttır.

---

⁵² ALTAN, s. 115.

İkinci Bölüm

TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN, İSTİHDAM YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDE MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ

Birinci Kısım

TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİ VE MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN İSTİHDAM YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ş. 1- TÜRKİYE'DE KURULU MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİ

Bir ülke için sanayileşme sürecinde ilerleyebilmenin gerekli şartlarından birisi nitelikli, yetişmiş insangücü kaynağına sahip olmaktır. Türkiye, uluslararası piyasaların rekabetçi yapısında yerini alırken daha iyi niteliklere sahip ve yetişmiş işgücüne olan talep de yıldan yıla artmaktadır. İş piyasalarında aranan niteliklere sahip, belli standartlara uygun olarak çalışabilen, yeni teknolojilere kolayca uyum sağlayabilen, nitelikli işgücüne ihtiyaç vardır. Mesleki eğitimin amacı bu işgücü ihtiyacını karşılayacak, nitelikli işgücünü yetiştirmektir.

Türkiye açısından mesleki eğitimi önemli kılan etmenlerden en önemlisi, nüfusunun genç olmasıdır. 1983 yılı nüfus sayımına göre yaş ortalaması 19 olan Türkiye nüfusunun yaklaşık yarısı 20 yaşın altındadır. 65 yaşın üstündekilerin toplam nüfus içindeki payı ise %4'tür. Genel eğitim çağı olarak adlandırılan 5-24 yaş grubu, toplam nüfusun %46'sını oluşturmaktadır. Bu sayısal veriler Türkiye açısından mesleki eğitimin önemini bir daha ortaya koymaktadır. Çünkü bu genç nüfusun mesleki eğitim alarak bir meslek sahibi olma ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.

Diğer taraftan kalkınmakta olan bir ülke durumundaki Türkiye'nin gelişmesini tamamlayabilmesi açısından nitelikli işgücünün yetiştirilmesi ve bu işgücünün sanayinin ihtiyaçlarına cevap vermesi büyük önem taşır.

I- SİSTEMİN TEMEL UNSURLARI

Türkiye'de mesleki eğitim faaliyetleri; kişisel olarak yada kamusal, yarı kamusal, mesleki ve özel nitelikteki çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sürdürülmektedir. Bu alanda faaliyet gösteren kişi, kurum ve kuruluşlar arasındaki organik ve işlevsel bağlamda yatay ve dikey ilişkiler, ortak çalışmalar sürdürülen hizmetlerin bir sistem yaklaşımı ile irdelenmesine yol açmaktadır.

Ülkemizde mesleki eğitim sisteminin temel unsurları, bir başka deyişle, bu hizmetleri taşıyan kişi, kurum ve kuruluşlar aşağıdaki biçimde gruplandırılarak sıralandırılabilir.

- a- Devlet tarafından sürdürülen mesleki eğitim,
- b- İşverenler tarafından sürdürülen mesleki eğitim,
- c- Üniversiteler tarafından sürdürülen mesleki eğitim,
- d- Sanatkârlar, sendikalar, diğer gönüllü ve özel kuruluşlar eliyle sürdürülen mesleki eğitim.

Sistemin işleyişine değinmeden önce, bu unsurları kısaca tanıtmakta yarar vardır.

1. Devlet Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim

Türkiye’de devlet tarafından sürdürülen mesleki eğitim çalışmalarını da “doğrudan” ve “dolaylı” olarak nitelendirerek ikiye ayırabiliriz.

Türkiye’de devlet; doğrudan, kendi eli ve denetimi altında mesleki eğitim faaliyetlerini düzenlemektedir. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından örgün ve yaygın eğitim kurumları eliyle yürütülen mesleki eğitim hizmetleri, Adalet Bakanlığı tarafından infaz kurumları olan cezaevlerinde, eski hükümlülere yönelik mesleki eğitim çalışmaları, Çalışma Bakanlığı’nın İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile sürdürdüğü mesleki eğitim faaliyetleri, Tarım Bakanlığı’nın çiftçi eğitimine yönelik olarak yürüttüğü programlar, Sağlık Bakanlığı’nca sürdürülen mesleki eğitim çalışmaları bu grup içinde yer alan çalışmalardır.

Devlet; doğrudan kendi eliyle sürdürdüğü mesleki eğitim faaliyetlerinin yanında, dolaylı olarak diğer kişi, kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak mesleki eğitim çalışmalarını sürdürebilir. Örneğin; sanatkârlar ile işbirliği yapılarak sürdürülen çıraklık, ustalık ve kalfalık eğitimi, özel kuruluşlarca yürütülen fakat devlet tarafından denetlenen sürücü eğitimi bu çerçevede içinde irdelenebilir.

2. İşverenler Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim

Ekonomik gelişme, temelde ilmi araştırma ve teknik gelişmelerle beslenmektedir. Teknolojik gelişme özellikle sanayide işgücü yapısında değişikliklere yol açmaktadır. Hem teknik gelişmeyi hızlandırmak, hem

de bu gelişmenin sonuçlarına uyum sağlayabilmek için işgücünün teknik ve mesleki açıdan sürekli bir eğitime tabi tutulması gereklidir.

Bu nedenle işverenler tarafından istihdam edilen işgücünün yeni teknolojilere uyumunu kolaylaştırmak, işgücünün mesleki bilgi ve becerisini artırmak amacıyla hizmet içi eğitim, kurs ve seminerler şeklinde bir eğitim uygulanmaktadır. Bu eğitim işverenin takdirindedir. İşverenler kendi yaptığı işle ilgili olarak bu tür eğitim çalışmalarını sürdürebilirler.

3. Üniversiteler Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim

Üniversiteler bünyelerindeki Meslek Yüksekokulları ile ileri derecede bilgi ve beceri ile donatılmış teknik eleman yetiştirme çalışmaları yürütmektedirler.

4. Sanatkârlar, Sendikalar Tarafından ve Diğer Gönüllü Kuruluşlar ile Özel Kurumlar Eliyle Sürdürülen Mesleki Eğitim Çalışmaları

Sendikalar, işçi eğitimine seminerler yaparak katkıda bulunmaktadırlar. Sanatkârlar çıraklık eğitiminde devlet ile işbirliği yapmakta ve mesleki eğitime katkıda bulunmaktadırlar. Özel kurum ve kuruluşlarda mesleki eğitim çalışmalarına katılmaktadırlar. Özel kurumlar tarafından Milli Eğitime bağlı olarak sürdürülen sürücü eğitimi bu çalışmalardan birisidir.

II- SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

1. Devlet Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim Çalışmaları

Türkiye’de mesleki eğitim çalışmaları bazı ülkelerden farklı olarak merkezi bir yapıya sahiptir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde devlet eğitim kurumlarına genel rehberlik hizmeti verir ve destek olur. Ayrıca rehber kitaplara dayanarak mali kaynaklar sağlama yoluyla, devlet eğitim programlarını etkiler⁵³. Eğitimin yasal yapısını ise eyaletler kendileri belirler.

Türkiye’de devlet tarafından yürütülen mesleki eğitim çalışmalarını aşağıdaki şekilde ele almak mümkündür.

A- Doğrudan Devlet Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim Çalışmaları

Türkiye’de doğrudan devlet tarafından yürütülen mesleki eğitim çalışmaları Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak yürütülmektedir. Öğrencilerin yetiştirilmesi bakanlığa bağlı öğretmenlerin sorumluluğundadır. Bu süreçte mesleki eğitim veren öğretmenlerin ayrı bir rolü vardır. Çünkü öğretmenler, öğrencilerin işletmelerde çalışmaya başlamadan önceki gelişimlerinin son safhalarına kadar onlara rehberlik yapmaktadırlar.

Kişi açısından eğitim sürecinin tümü, aslında bir mesleğe ve bu meslek aracılığıyla toplumsal yaşama hazırlanma sürecidir. Türk Milli Eğitiminin en genel amaçlarından birisi, Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde şöyle ifade edilir:

“Türk Milletinin bütün fertlerini, (onların) ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışları ve birlikte

⁵³ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, **Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu**, Ankara, 1994, s. 28.

iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır”⁵⁴.

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), vasıflı insangücü ve kıdemsiz teknisyen düzeyinde teknik, mesleki ve ticari eğitimin sağlanmasını da içerip, yüksek öğretime kadar uzanan bütün eğitim düzeylerinden sorumludur. MEB, diğer bakanlıklara kadar uzanan (tarım, turizm, sağlık bakanlıkları) bütün eğitim düzeylerinden sorumludur. MEB, diğer bakanlıklara yada sektöre bağlı kurumların eğitim programlarını ve yönetmelikleri onaylar. Ancak eğitim programı söz konusu olduğunda “MEB Talim ve Terbiye Kurulu’nun bütün değişiklikleri onaylaması gerekir”⁵⁵.

Türkiye’de Milli Eğitim sistemi merkezden yönetilen bütüncül bir sistemden oluşur. Bu sistemde genel eğitim gibi meslek eğitimi de “okul” a bağlıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında “okul” bugünkü duruma göre, çok daha fazla uygulamaya yer veren, iş eğitimi ilkelerini yaşama geçiren, çevresiyle uyumlu ve bilgiliyi kullanır kılan bir nitelikteydi. Meslek eğitimi veren okulların programları, eğitim amaçları, atölye ve laboratuvar donanımları, o günlerin sanayi ve hizmet kuruluşlarının düzeyinin üzerindeydi⁵⁶. Meslek eğitimi veren okulların programlarının genel eğitim veren okulların programlarına göre düzenlenmesi ile bir duraklama içine girilmiş, ancak 1980’li yıllara gelindiğinde “okul yoluyla meslek eğitimi”ndeki aksaklıklar nedeniyle okul sanayi işbirliği ile, eğitimi yürütme eğilimi başlamıştır.

Türkiye’de devlet tarafından yürütülen mesleki eğitim çalışmaları örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilir. Örgün mesleki eğitim

⁵⁴ Friedrich Ebert Vakfı, **Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim ve Sorunları**, İstanbul, 1990, s. 6.

⁵⁵ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, s. 33.

⁵⁶ Friedrich Abert Vakfı, s. 7.

kurumları, meslek liseleridir. Meslek liseleri, imam-hatip liseleri hariç, ortaokula dayalıdır ve iki kısımdır.

Birincisi, mesleğe hazırlayan MEB'na bağlı 3 yıl süreli mesleki teknik öğretim liseleri ile, diğer bakanlıklara bağlı meslek liseleridir.

İkincisi, hem mesleğe hemde yükseköğretime hazırlayan 4 yıl süreli teknik liseler ve imam-hatip liseleridir.

Meslek lisesi öğrencileri, kurumsal dersleri ve temel eğitimi okulda alırlar ve ikinci, üçüncü yıllarında eğer eğitim yerleri uygun ise pratik eğitim amacıyla haftada 3 gün sanayi işletmelerine giderler.

50'den fazla işçi çalıştıran kurum ve kuruluşlar meslek okulu öğrencilerine beceri eğitimi sağlamak zorundadırlar. Ancak bu kurum ve kuruluşlara giden öğrencilerin sayısı, bu kurum ve kuruluşlarda çalışan işçi sayısının %5'inden az %10'undan çok olmamalıdır.

Türkiye'de doğrudan devlet eliyle yürütülen mesleki eğitim sisteminin çeşitli bölümleri vardır. Bu bölümlerden birisi Endüstri Meslek ve Teknik Liseleridir.

Endüstri meslek ve teknik liseleri örgün eğitim kurumlarıdır. bu okullarda ortaokulu başarı ile tamamlayan ve devlet tarafından yapılan giriş sınavını kazanan öğrenciler alınmaktadır.

1993-1994 öğretim yılında 444 endüstri meslek lisesinin, 210'u öğretim dili Türkçe olan teknik liselerle birleştirilmiştir. 68 Anadolu Teknik Lisesinde, 62 Anadolu Meslek Lisesinde eğitimin büyük bir kısmı yabancı bir dilde (genelde İngilizce) olarak yapılmaktadır.

Teknik liselerin programları 4 yıllıktır. Fakat birinci yıl, Endüstri Meslek lisesi programlarıyla ortak bir program uygulanır. Teknik lise programının ikinci yılına devam etmek isteyen öğrenciler ilk ortak yılın sonunda belli bir standarda ulaşmak zorundadır.

Mesleki ve Teknik liselerde okutulan genel eğitim konuları genel eğitim veren okullardaki derslerin azaltılmış şekli olarak sunulmaktadır. Ders geçme ve kredi sistemine geçilmeden önce teknik

liselerin ilk üç yılında, öğrencilerin öğrenim sürelerinin %50'si genel derslere ayrılmışken, dördüncü yılda %30'u genel derslere ayrılmıştır. Endüstri meslek liselerinin eğitim programına bakıldığında ilk yılda öğrenim süresinin %50'den fazlası genel derslere ayrılırken, ikinci, üçüncü yıllarda %30'u bu derslere ayrılmıştır.

Tablo 1'de Meslek Liselerinde genel, mesleki ve seçmeli derslere ayrılan sürelerin oranı verilmiştir.

Tablo 1

Meslek Liselerinde Genel, Mesleki ve Seçmeli Derslere
Ayrılan Sürelerin Oranı

Yıllar	Genel Dersler	Mesleki Dersler	Seçmeli Dersler
1966	22	78	-
1970	26	69	5
1974	30	70	-
1975	38	60	2
1977	37	58	5
1983	40	55	5
1986	29	71	-
1991	33	64	3

Kaynak: Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı.

Bugün ise, ders geçme ve kredi sisteminden ötürü program yapısı çeşitlidir. Genel zorunlu dersler tüm ortaokullar için aynıdır ve programın yaklaşık %33'ünü oluşturur. Mesleki ve Teknik okullarda öğrenciler, genel, mesleki ve teknik zorunlu dersler ile genel, mesleki ve teknik seçmeli dersler alırlar. Zorunlu dersler ülkenin her yerinde

aynıdır ve ulusal standartlara uygundur. Seçmeli dersler, okulların kendilerini yerel sanayinin ihtiyaçlarına yönelik eğitim vermelerine olanak sağlamak amacıyla konulmuştur.

Türkiye’de doğrudan devlet tarafından yürütülen mesleki eğitim sisteminin bölümlerinden birisi Kız Meslek ve Teknik Liseleridir.

Nüfusun yarısını kadınların oluşturduğu ülkemizde, bölgelerarası çok büyük toplumsal yapı ve değer farklılıkları vardır. Toplumun bir kesimi bilim ve teknoloji çağının gerektirdiği şekilde yaşamını sürdürürken, diğer bir kesimi günümüzün gerisinde yaşamaktadır. Toplumun bir kesiminde kadının aile içindeki rolüne uygun bir eğitim ön plana çıkarılırken, diğer bir kesiminde kadın erkek ayrımı gözetmeksizin, teknoloji ve bilim çağına uygun istihdama, iş hayatına yönelik farklı bir eğitim gerekli olmaktadır. Ülkemizin bu gerçeği doğrultusunda 1927’li yıllardan bu yana kadın eğitiminden sorumlu olan MEB Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Eğitim hizmetlerini toplumun ve istihdam alanlarının ihtiyaçlarını dikkate alarak, programlar geliştirmekte; endüstri ve hizmet sektörüne dönük yeni programları, işgücü piyasası temsilcileri ile işbirliği içinde hazırlayarak uygulamaya koymaktadır⁵⁷.

MEB Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, kız öğrencilere mesleki eğitim alanları sağlamaktan sorumludur. Eğitim Hizmetleri örgün ve yaygın olmak üzere iki boyutta yürütülmektedir. Örgün eğitim kurumları; İlkokul mezunlarını alan Kız Sanat Ortaokulları, Ortaokul mezunlarının alındığı Kız Meslek Liseleri, Lise eğitimi veren Kız Meslek Liseleri, Yabancı dille eğitim yapan Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik Liseleridir. Bu okullarda Türkiye genelinde uygulanan altı meslek programının yanı sıra bölgesel istihdam olanakları doğrultusunda değişik eğitim programları uygulanmaktadır.

---

⁵⁷ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, s. 36.

Kız Teknik Okulları Yaygın eğitim hizmetleri de vermektedir. Mevcut olan 11 Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü'nde 23 meslek programı, 491 Pratik Kız Sanat Okulu'nda 16 meslek alanında 224 değişik kurs programı uygulanmaktadır. Mecburi eğitim yaşını tamamlayan her genç kız ve kadın, eğitim durumuna bakılmaksızın bu okullardan yararlanmaktadır.

Türkiye'de doğrudan devlet tarafından yürütülen mesleki eğitim çalışmalarının bölümlerinden birisi de Ticaret ve Turizm okulları ile İmam-Hatip Liseleridir.

MEB Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü öğrencilere ticaret, yönetim, otelcilik ve turizm konularında eğitim verir. Ortadereceli turizm ve ticaret eğitimi sağlamaktan sorumludur. Öğrenciler, Ticaret Meslek Liseleri, Akşam Ticaret Liseleri, Anadolu Sekreterlik Meslek Liseleri, Anadolu Otelcilik ve Turizm meslek Liseleri, Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi, Anadolu Mahalli İdareler Meslek Liseleri ve Anadolu Basın Yayın Reklamcılık Meslek Liselerine devam edebilirler. Bütün bu okullarda öğretim süresi üç yıl, Anadolu Liselerinde ise dört yıldır. Anadolu Liselerinde ilk yılda yoğun yabancı dil eğitimi verilir, takip eden yıllardaki eğitim programı diğer okullardakine benzer⁵⁸. Diğer Meslek Liselerinde olduğu gibi Ticaret ve Turizm öğretimi veren okullarda haftanın iki gününde okulda, geri kalan üç gününde iş ve hizmet alanlarında uygulamalı eğitim verilir. Ancak Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde ekim-mart ayları arasındaki altı aylık dönemde sürekli olarak okulda eğitim gören öğrenciler, nisan-eylül arasındaki sürede otellerde ve diğer turizm işletmelerinde eğitim görmektedirler.

Dini eğitim veren ve bu alanda "imam" yetiştiren İmam-Hatip Liseleride birer mesleki eğitim kurumudur. Ortaokul ve lise düzeyinde

⁵⁸ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, s. 37.

eğitim vermektedir. Anadolu İmam Hatip Liselerinde ise ilk yıl hazırlık olmak üzere 4 yıllık bir eğitim verilmektedir.

Türkiye’de doğrudan devlet eliyle yürütölen mesleki eğitim çalışmalarından birisi MEB Halk Eğitim Merkezlerince sürdürölmektedir.

MEB’na bağlı Halk Eğitim Merkezleri tarafından çeşitli kesimlere yönelik ve çeşitli yörelerde, çok değişik alanlarda halkı meslek sahibi yapmak amacıyla kurslar açılarak mesleki eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Kalorifercilik, biçki-dikiş, hazır giyim kursları gibi.

Tarım Bakanlığı tarafından yürütölen ve tarım sektörü için nitelikli işçi yetiştirmek amacıyla, ortaokulu bitiren öğrencilere tarım okullarında eğitim sağlanır.

Aynı şekilde sağlık sektörü için nitelikli işçi sağlamak amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlık Meslek Liselerinde, sağlık elemanları yetiştirilmektedir.

Eski hükümlölerin istihdam edilmelerini sağlamak amacıyla bu kişilere hükümlölük süreleri içinde mesleki eğitimin verilmesi çalışmaları Adalet Bakanlığı tarafından yürütölmektedir. Eski hükümlölere hükümlölükleri sırasında çeşitli meslek kursları açılmakta ve mesleki eğitimleri sağlanmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olan İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun 4837 Sayılı Kanunu ile 1475 Sayılı İş Kanununda belirtilen amaçlardan birisi; “İş piyasasının kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak için herhangi bir işe girememiş veya işini kaybetmiş olanları işe girebilecek niteliğe ulaştırmak, işçi ve işveren arasında mesleki eğitim ilişkilerini geliştirmek ve kişilerin uygun oldukları işlerde yetiştirilmelerini sağlamak”tır⁵⁹.

⁵⁹ Metin AVCIOğLU, “Kurumumuzun Yapılanma Çalışmaları”, II. İSTİHDAM HAFTASI TEBLİğLERİ, İş ve İşçi Bulma Kurumu Ya. Bn: 276, Ankara, 1992, s. 252.

İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından 1988 yılında uygulamaya başlanan “İstihdamı Geliştirme ve İşsizlikle Mücadele” projesi çerçevesinde istihdam garantili işgücü yetiştirme kursları açılmıştır.

11 Ocak 1988 tarihinde yürürlüğe giren “İş ve İşçi Bulma Kurumu İşgücü Yetiştirme Yönetmeliği” ile; kurumun insiyatifinde işgücü yetiştirme hizmetlerinin yaygınlaştırılması, istihdamın artırılması, iş piyasasının nitelikli işgücü ihtiyaçlarının karşılanması hedef alınmıştır. Bu yönetmelikte, kuruma kayıtlı olup, herhangi bir mesleki bilgi ve beceriye sahip olmayan açık işsizlerin işgücü piyasasında geçerli bir meslekte yetiştirilmeleri için, kurum tarafından açılacak işgücü yetiştirme kurslarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir⁶⁰.

İş ve İşçi Bulma Kurumu İşgücü Yetiştirme Yönetmeliği gereğince 1988 yılında değişik mesleklerde 62 kurs açılmış, kurs sonunda katılan 961 kişinin tamamı istihdam edilmiştir. Günümüzde bu rakam gittikçe artış göstermektedir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından mesleki rehabilitasyon çalışmaları da yürütülmektedir. Bu çalışmaların amacı herhangi bir mesleği olmayan kuruma kayıtlı sakatlara ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun mesleki eğitim vermektir.

Sakatlara meslek edindirme amacıyla 1978-88 yılları arasında 76 kurs, 1989’da 15 kurs, 1990’da 26 kurs açılmış ve 1990 yılında 352 kişi mesleki eğitimden geçirilmiştir.

Ayrıca Uluslararası Çalışma Teşkilatı ile İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından yapılan işbirliği ile Ankara “Sakatlar Mesleki Rehabilitasyon Merkezi” faaliyete geçirilmiştir.

Türkiye’de Milli Prodüktivite Merkezi, Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü tarafından da çeşitli mesleki eğitim faaliyetleri yürütülmektedir.

---

⁶⁰ AVCIOĞLU, s. 256.

B. Dolaylı Olarak Devlet Tarafından Sürdürülen Mesleki Eğitim Çalışmaları

Çıraklık eğitimi, devlet tarafından MEB Çıraklık Eğitim Merkezleri ile sanatkârlar tarafından yürütülen bir mesleki eğitim çalışmasıdır.

Çırak, zorunlu eğitimden sonra, artık okula gitmek istemeyen aday çırak eğitimi görmek isteyen kişilerden oluşur. Aday çıraklık eğitiminin asıl amacı, aday çırakları mesleklerine hazırlamak ve temel eğitimlerini geliştirmektir. Bu eğitim 13 yaşında başlar. Yani 13 yaş çıraklık eğitimine girmek için gerekli yaştır.

Çırak adayının en az ilkokul mezunu olması ve seçtiği mesleğin özelliklerine fiziken ve zihnen uyması gerekir.

Çırak adayı, Çıraklık Eğitim Merkezlerinde haftada 8-10 saat teorik meslek dersleri ve telafi/düzeltilme amaçlı dersleri alır.

Çıraklık sisteminden ayrılıp okula geçmek isteyenler ya da okuldan ayrılıp çıraklığa geçmek isteyenler için geçiş dersleri vardır.

Meslek hastalıkları ve iş kazalarına karşı, aday çıraklar, çıraklar ve meslek okulu öğrencileri devlet tarafından sigortalanır. Ayrıca gittikleri işyerlerinden belli bir maaş alırlar. Bütün aday çırakların, çırakların ve meslek okulu öğrencilerin aileleri ile işyerleri arasında sözleşme yapılır. Meslek Okulları ve Çıraklık Eğitim Merkezleri sözleşmenin bir kopyasını bulundurur ve gereğinde arabuluculuk yaparlar.

Örgün eğitim sistemini bırakmış olan ve çıraklık eğitimi yaşını da geçiren yetişkinler için değişik düzeylerde meslek dersleri verilmektedir. Bu dersler hizmet öncesi, hizmet-içi, iş başında, uyum ve özel eğitim dersleri olarak planlanmıştır⁶¹.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı öncesinde mesleki eğitimin durum değerlendirmesi yapılmış ve bunun sonucunda "örgün ve yaygın mesleki ve teknik okullarda iş hayatı içinde eğitime ağırlık

⁶¹ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, s. 38.

kazandırılacaktır"⁶² görüşü benimsenmiştir.

1986 yılında, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Politikaları dikkate alınarak çıkarılan 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, işyerlerinin imkanlarından faydalanılarak "eğitimde işyeri modelini" başlatmış modern bir kanundur. Bu kanun ile mesleki eğitim şu şekilde düzenlenmiştir.

- a- Çıraklık eğitiminin, MEB tarafından desteklenmesi,
  - b- Mesleki eğitimin işyerinde uygulama imkanlarından faydalandırılması,
  - c- Mesleki yaygın eğitim (okul-dışı ve istihdam-dışı olanlar) ile,
  - d- Hizmet-içi eğitime (iş-başında eğitim, işletme-içi eğitim),
- bu kanunda değinilmiştir⁶³.

Yine bu kanunla kurulan ve nitelikli işgücü eğitimi ile ilgili olarak çıraklık eğitimin planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili önerileri onaylamak ve görüş bildirmekle görevli bir Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulda;

- a- MEB Mesleki ve Teknik Öğretimden Sorumlu Müsteşar Yardımcısının Başkanlığında;
- b- MEB tarafından atanan bir Genel Müdür,
- c- Maliye ve Gümrük Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı,
- d- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
- e- DPT, Sosyal Planlama Dairesi Başkanı,
- f- Ticaret Odaları Birliği Temsilcileri, Türkiye Sanayi Deniz Ticaret Birlikleri Temsilcileri,
- g- En fazla üyeye sahip İşveren Sendikaları Konfederasyonu Temsilcisi,
- h- En fazla üyeye sahip İşçi Sendikaları Konfederasyonu Temsilcisi,
- ı- Mesleki ve Teknik Eğitim alanında atanacak Yükseköğretim Kurulu Temsilcisinden oluşur.

⁶² DPT, **V. Beş Yıllık Kalkınma Plânı Öncesinde Gelişmeler 1972-1983**, ?, (Ocak 1985), s. 229.

⁶³ İlhan DÜLGER, **Mesleki Yaygın Eğitim ve Türkiye**, ?, 1990, s. 81.

3308 Sayılı ıraklık ve Mesleki Eğitim Kanununa göre işletmelerde beceri eğitimi gören öğrencilerin teorik eğitimi MEB'nun mesleki eğitim kurumlarında veya işletmelerin eğitim merkezlerinde yapılır. İşletmeler teorik eğitim için öğrencilere çalışma saatleri için izin vermek zorundadır. Çalışma saatleri içinde yapılacak teorik eğitim haftada 12 saatten az 16 saatten fazla olamaz. İşletmelerde eğitim gören öğrenciler işyeri şartlarına ve çalışma düzenine uymak zorundadırlar.

ıraklığa belli bir deneme dönemi ile başlanır. Bu dönem mesleğin özelliğine göre bir aydan az, üç aydan fazla olamaz. Bu süre MEB tarafından tespit edilir. Deneme döneminden sonra taraflar 10 gün içinde ilgili ıraklık eğitim merkezi müdürlüğüne başvurmak zorundadır. Bu süre içinde başvurmaz ise ıraklık sözleşmesi kesinleşir ve bu dönem ıraklık sresinden sayılır. Deneme döneminde ücret ödenir. Aday ıraklıktan, çıraklığa geçenler deneme dönemini yapmış sayılırlar.

Çıraklık süresi 3-4 yıldır. Bu süre mesleklerin özelliğine göre ilgili kuruluşların görüşü alınarak MEB tarafından belirlenir. Çıraklık süresini dolduran kalfa adayının mesleği ile ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarının iş hayatına kabul edilebilir seviyede olup olmadığı kalfalık imtihanı ile tespit edilir.

ıraklar kabul edilebilir mazeretleri dışında ıraklık eğitim süresi sonunda açılacak ilk kalfalık imtihanına girmek zorundadırlar.

3308 Sayılı kanuna göre kalfalık imtihanını kazanıp kalfalık hakkını elde edenlere kalfalık belgesi verilir. Kalfalık belgesi bulunmayanlar kalfa nvanı ile çalışamaz ve çalıştırılmazlar. Bu belgeye sahip olanlar kalfalık nvanı kullanılmayan işyerlerinde, dengi işlerde çalıştırılırlar.

507. Sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu kapsamındaki işyerlerinde çalışarak kalfa olanlar en az 1 yıl o işyerinde çalışmak zorundadırlar.

1 yıl sonunda işyerini değiştirmek isteyen kalfaya üç ay önce başvurmak kaydıyla o işyeri çıkma izni verir.

Çıkma izni olmadan başka işyerleri kalfayı işe alamazlar.

Kalfalık yeterliliğini kazanmış olanların mesleki yönden gelişmelerini ve bağımsız işyeri açabilmelerini temin için gerekli yeterlilikleri kazandırmak amacıyla ustalık eğitimi kursları düzenlenir.

Kurslar çalışma saatleri dışında açılır.

Ustalık imtihanı, adayın kendi mesleğinde usta olarak çalışabilmesi için gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını mal ve hizmet üretiminde iş hayatınca kabul edilebilir standartlara göre bağımsız olarak uygulayıp, uygulayamadığını ölçmek amacı ile düzenlenir.

Ustalık belgesine sahip olanlar bağımsız işyeri açabilirler. Yine bu kanunla getirilen uygulamalardan biriside örgün eğitimden ayrılmış ancak, istihdam için gerekli yeterliklere sahip olmayan kişilere iş hayatında istihdam imkanı olan işlere hazırlamak amacıyla meslek kursları düzenlenmesi uygulamasıdır. Kursta katılanlar bu süre içinde kanunun çırak ve öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar.

Meslek Lisesi mezunları içinde yine kanunda getirilen düzenlemeler ile ustalık eğitimi kurslarına katılabilme yada doğrudan ustalık imtihanına girme hakkı tanınmıştır. Ancak bu kişilerin mesleklerinde bir yıl çalışmış olmaları gerekmektedir.

3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ile 50'den fazla işçi çalıştıran işletmelere, çalıştırdığı işçilerin verimliliğini yükseltmeleri ve yeni teknolojilere uyumlarını sağlayabilmeleri amacıyla çalışma saatleri dışında çeşitli kurslar açma veya aynı amaca yönelik diğer kurumlarca açılan kurslara katılmaları yönünden kolaylıklar sağlamıştır. İşletmeler, kurs programlarının hazırlanmasında, uygulamasında ve değerlendirilmesinde MEB, İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği yaparlar.

3308 Sayılı Kanun hükümlerine göre MEB'na bağlı eğitim kurumlarının dışında kamu ve özel kurum ve kuruluşlarında yapılan aday çırak, çırak ve kalfaların eğitimi ile işletmelerde yapılan mesleki eğitimin MEB ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca denetlenmesi öngörülmüştür.

Çıraklık ve Mesleki ve Teknik Eğitim konularında MEB tarafından ihtiyaç duyulan planlama, geliştirme ve üretim hizmetlerini yapmak veya yaptırmak amacıyla doğrudan merkeze bağlı taşra kuruluşu olarak "Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi" kurulmuştur⁶⁴. Bu kuruluşun amaçlarından bazıları şunlardır;

- a- Çıraklık, Mesleki ve Teknik Öğretimle ilgili alanlarda araştırma yapmak ve sonuçlarına göre alternatif çözüm önerileri geliştirmek,
- b- Çıraklık, Mesleki ve Teknik Öğretimin orta ve uzun vadeli hedeflerini belirleyecek çalışmalar yapmak, bu çalışmalar ışığında beş yıllık kalkınma planları ve icra programlarına girecek hususlara dair tekliflerde bulunmak,
- c- Çıraklık, Mesleki ve Teknik Öğretimin planlanmasına esas olmak üzere iş hayatının ileriye dönük nitelikli insangücü ihtiyaçlarını belirleyen araştırmalar yapmak,
- d- Çıraklık, Mesleki ve Teknik Öğretimle ilgili yerli ve yabancı kurum, kuruluş ve kişilerle işbirliği yapmak, bunların çalışmalarını izlemek,
- e- Endüstride teknolojik yenilikleri ve hizmet alanlarındaki gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek,
- f- Mezunların iş hayatı içindeki başarılarını gözlemek araştırmak, bu konuda tespitler yaparak tekliflerde bulunmak,
- g- Çıraklık, Mesleki ve Teknik Öğretim alanında ihtiyaç duyulan projeler geliştirmek ve bu alanda çalışmalar yapan birim, kurum ve kuruluşlara destek sağlamak,

⁶⁴ Fethi BOLAYIR (Der.), **Anayasa ve Milli Eğitim ile İlgili Mevzuat II.**, Ankara, 1987, s. 190-195.

- h- Çalışma alanı ile ilgili konferans, seminer, sempozyum, panel gibi toplantılar düzenlemek ve bu toplantı tebliğlerini gerektiğinde yayınlamak.
- ı- Çıracılık, Mesleki ve Teknik Öğretimin gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunacak nitelikteki eserleri tercüme etmek yayınlamak ve ilgililere ulaşmasını sağlamak,
- j- Çıracılık, Mesleki ve Teknik Öğretim konularında araştırma ve inceleme yapan kişi, kurum ve kuruluşlara destek sağlamak üzere bir dökümantasyon merkezi oluşturmak⁶⁵.

3308 Sayılı Kanun çerçevesinde Çıracılık, Mesleki ve Teknik Eğitimi geliştirmek amacıyla illerde kanunda belirlenmiş olan biçimiyle il kurulları oluşturulur. İl kurulları programları araştırmak ve geliştirmek, çeşitli sektörler ve mesleklerdeki çıracılık ve mesleki eğitim ihtiyacını (yöresel anlamda) tespit etmek ve MEB'ni belgilendirmek amacıyla yılda en az 4 defa toplanır. Kurulların amacı, endüstrilerin ihtiyacını belirleme ve MEB'ni bilgilendirmektir.

3308 Sayılı Kanun çerçevesinde oluşturulan Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezinin, mezunları izleme ve ihtiyaç belirleme çalışmaları çerçevesinde ticaret ve turizm öğrenimi endüstri meslek ve kız meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin durumları ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

Çıracılık eğitiminde bazı proje çalışmaları vardır. Bunlardan birisi "Türk-Alman Meslek Eğitimi Projesi"dir.

Bu proje MEB ile Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TES) ve Türk-Alman Ekonomik İşbirliği Kurumu-BGZ arasında 1993 yılında imzalanmış bir protokol çerçevesinde yürütülmektedir. Proje Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Eskişehir, Zonguldak ve Diyarbakır illeri ile Marmaris ilçesinde devam etmektedir.

⁶⁵ MEB. Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi, **Merkezi ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi Başkanlığı Hizmet Yönergesi**, Ankara, 1992, s. 4-9.

Bu uygulamada; 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu hükümlerine göre çırak öğrenciler, çıraklık eğitim merkezlerinde haftada gördükleri 8-10 saatlik teorik eğitim dışında ayrıca Türk-Alman Ekonomik İşbirliği Kurumu sorumluluğunda, 6-8 saatlik pratik eğitim görürler.

Meslek kuruluşlarınca sağlanan atelyelerin donatım, makina ve araçları BGZ kurumunca sağlanmaktadır. Bu uygulamayla öğrencilere işyerlerinde edinemedikleri bilgi ve beceriler aktarılmaya çalışılmaktadır. Almanya'da meslek kuruluşlarınca yerine getirilen bu eğitim faaliyetlerine "İşletmeler Üstü Eğitim" adı verilmektedir.

Türk-Alman Mesleki Eğitim Projesi ile meslek kuruluşları ve MEB arasındaki işbirliği gelişmekte, Almanya'nın mesleki eğitimdeki bilgi birikiminden faydalanılmaktadır. Proje çerçevesinde olmak üzere 12-29 Mart 1984 ile 24 Mayıs 1987 tarihlerinde Almanya'da düzenlenen çıraklık eğitim seminerlerine Türkiye'de katılmıştır.

Model olma niteliği bakımından da faydalı olan proje çerçevesinde Oto motor tamirciliği, tesviyecilik, ağaç işleri, metal işleri, elektrik, turizm ve tarım makinaları mesleklerinde uygulama yapılmaktadır.

Projenin başarıya ulaşması için "Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA)"da çeşitli katkılarda bulunmaktadır. Yurtdışından sağlanan donatım, makina, teçhizat MEKSA Vakfı aracılığıyla getirilerek hizmete sunulmuştur⁶⁶.

MEB, Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı ile Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu İşbirliği Protokolü'de çıraklık eğitimi proje çalışmalarından biridir.

MEB ile Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ile "Batı Berlin Türk-Alman Ekonomik İşbirliği Kurumu (BGZ)" arasında 24.08.1983 tarihinde imzalanan protokole dayalı olarak Türk-Alman

⁶⁶ Milli Eğitim Bakanlığı, **Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü**, Ankara, 1993, s. 101-104.

Çıraklık Eğitim Projesi (TAÇE) yürütülmüştür.

Vasıflı İşgücü Yetiştirme Protokolü'nde bu alanda uygulanan bir proje çalışmasıdır. Bu çalışmada;

MEB ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında 07.07.1989 tarihinde "Vasıflı İşgücü Yetiştirme Protokolü" imzalanmıştır. Protokol ile istihdamın geliştirilmesine ve işsizliğin önlenmesine yardımcı olmak üzere vasıfsız işsizlerin istihdam imkanı olan yada işgücü açığı bulunan geçerli bir meslekte yetiştirilerek iş bulmalarını sağlamak amaçlanmıştır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu himayesindeki gençlere meslek kazandırmak amacıyla; 1993 yılında yapılan bir anlaşma ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu himayesi altındaki 12-20 yaş grubu gençlerden, herhangi bir örgün eğitim kurumuna devam etmeyenlerin, 3308 Sayılı Kanun ile çıraklık eğitimi ve meslek kursları yoluyla meslek sahibi olmaları sağlanmıştır.

Türkiye'de devlet tarafından dolaylı olarak sürdürülen mesleki eğitim çalışmalarından bir diğeri sürücü eğitimidir. Özel sürücü kursları tarafından yürütülen sürücü eğitimi MEB'na bağlıdır. Belli bir süre eğitimden geçirilen kişilere meslek kazandırma amacındadır.

2. Diğer Kişi, Kurum ve Kuruluşlar Tarafından Sürdürülen

Mesleki Eğitim Çalışmaları

Üniversitelere bağlı meslek yüksekokulları ile nitelikli ara eleman ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim verilmektedir.

İşverenler 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu çerçevesinde (50'den fazla işçi çalıştıran işletmeler) çalıştırdığı işçilerin verimliliğini yükseltmek ve yeni teknolojilere uyum sağlayabilmek amacıyla kurs açma veya diğer kurumlarca açılan kurslara katılmaları zorunluluğu getirilmiştir. İşletmeler bu doğrultuda kurs ve seminerler düzenleyerek mesleki eğitim çalışmaları yapmaktadırlar.

Sendikalar, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu ve diğer gönüllü kurum ve kuruluşlarda çeşitli mesleki eğitim çalışmaları yapmaktadırlar.

Ş. 2-TÜRKİYE'DE KURULU MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN İSTİHDAM YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Mesleki ve teknik eğitim kuruluşlarının endüstrinin ihtiyaçlarına uygun işgücü yetiştirmeleri temel amaçtır. Bunun için okullarda gerekli donanımın yetenekli öğretmen kadrolarının sağlanması, okullar ile işyerleri arasında gerekli işbirliğinin kurulması, okul sonrası ve okul dışı eğitimin de geliştirilmesi ve mesleki ve teknik okullarda uygulanan eğitim programının başarısını gözlemlemek ve programı geliştirmek amacıyla bazı çalışmalar yapılmaktadır.

Bu çalışmalardan birisi doğrudan devlet tarafından yürütülen mesleki eğitim çalışmalarının sonuçlarını ortaya koymak amacıyla, Kız Meslek ve Teknik Liseleri ile Endüstri Meslek ve Teknik Lise mezunlarının, mezuniyet sonrası durumlarını izlemeyi amaçlayan çalışmalardır.

Okul-Sanayi Ortaklaşa Eğitimi Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi faaliyetleri kapsamında 1984 yılında bir "Meslek Lisesi Mezunlarını İzleme Araştırması" yapılmıştır.

Bu araştırma Endüstri Meslek Lisesi, Kız Meslek Lisesi ve Ticaret Lisesi mezunlarının meslek liselerine ilişkin görüşlerini ve bunların "iş" leri ile tutarlılık derecesini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Toplam 1380 öğrenciden anket aracılığıyla bilgi toplanmış ve değerlendirme yapılmıştır. Bu verilerin sonunda şu sonuçlar çıkarılmıştır:

- a- Mezunların çoğu mezuniyetten sonra 1-6 ay içinde iş bulabilmektedir.
- b- Endüstri Meslek Lisesi ve Ticaret Lisesi mezunları okuldaki uygulamalarla işyerlerindeki uygulamaları çok farklı bulmamış, Kız Meslek Lisesi mezunları ise farklı bulmakta ancak birkaç hafta içinde işyerine uyum sağlayabilmektedir.
- c- Öğrencilerin yarısı teorik iş bilgisini okulda, pratik iş bilgisini ise işyerinde işbaşında öğrendiklerini söylemişlerdir. Özellikle kız meslek lisesi mezunları okulda kazandıkları el becerisini yetersiz bulmaktadır. Endüstri Meslek Lisesi Mezunları da daha fazla el becerisine ihtiyaç duyduklarını söylemişlerdir.
- d- Mezunlar genellikle bilgi ve becerilerini artırmak için daha fazla eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu talep Endüstri Meslek Lisesi mezunlarında daha fazladır⁶⁷.

Bir başka mezunları izleme çalışması ise Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde Çıraklık Meslek ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde yapılan çalışmadır. Bu çalışmada mezunların ne kadarının iş bulup çalıştığı, çalıştıkları işten memnun olup olmadıkları, okulda okutulan bilgiler, eğitimde izlenen yöntem, kullanılan araç-gereçler ile öğretmenler hakkındaki görüşler ile iş hayatındaki uygulamaların, okulda öğrenilen bilgi ile ne oranda tutarlı olduğu saptanmaya çalışılmıştır⁶⁸.

Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi (METGE) ilk aşamada; Bursa Necatibey Kız Meslek Lisesi, Erzurum Kız Meslek Lisesi, Eskişehir Gazi Teknik ve Kız Meslek Lisesi, İzmir Karşıyaka Kız Meslek Lisesi, Malatya Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi, Mersin Kız Meslek ve Trabzon Kız Meslek Lisesinde uygulanmış; daha sonra kapsamı genişletilmiştir.

⁶⁷ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, s. 51-52.

⁶⁸ MEB. Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, **Mezunları İzleme Raporu**, Ankara, 1993, s. 1.

METGE Projesi bölgesel ihtiyaçlara, ulusal ve uluslararası eğitim programı ile uygun gelişmelere cevap verecek bölgesel yapılanmaların nasıl geliştiğini göstermesi açısından önem taşır. Bu projenin amaçlarının bazıları şunlardır;

- a- Bölgesel düzeyde eğitim ihtiyaçlarını belirlemek,
- b- İhtiyaçları karşılayacak programları geliştirmek,
- c- Okulu, çevre ihtiyaçlarına duyarlı hale getirmek,
- d- Bilgisayar destekli öğretim, modüler ve bireysel öğretim gibi çağdaş eğitim teknolojilerini eğitimde kullanmak,
- e- Avrupa Birliğinde uygulanan meslek standartlarına uygun program geliştirmek,
- f- Sanayi için kalifiye (usta, kalfa, teknisyen) eleman yetiştirmek,
- g- Öğretim kaynaklarını hazırlamak (görsel, yazılı vb.),
- h- Öğrencileri, iş hayatını, teknolojiyi tanıyacak ve teknoloji üretecek şekilde yetiştirmek,
- ı- Kadının istihdam olanaklarını artırmak, onlara kendi işlerini kurabilme girişimci olabilme nitelikleri kazandırmak,
- j- Yerel düzeyde parasal kaynaklar oluşturmak⁶⁹.

METGE projesinin amaçlarını yerine getirmek için, okullarda yeni organizasyonlar yapılmış, okul dışında "Danışma Kurulları" kurularak çevre kurulları oluşturulmuş ve mezunları izleme çalışmaları yapılmıştır.

Oluşturulan kurulların ve yapılan çalışmaların temel amacı bölgesel düzeyde çevre işyerlerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve mezunların istihdam edilmesini sağlamaktır. Değişikliklere uyum sağlanabilmesi, bölgede bulunan insan ve maddi kaynaklardan en verimli şekilde yararlanılması için yapılan bir çalışmadır.

---

⁶⁹ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, s. 70.

Mezunları izleme araştırması okullardaki öğretmenlerce uygulanmış ve sonuçlar raporlaştırılmıştır. Bu araştırma sonunda 1993-1994 öğretim yılı için şu bulgular elde edilmiştir;

- a- Mezunların Kız Meslek Liselerine girmelerine etki eden faktör iş bulma olanağının fazla olmasıdır.
- b- Mezunlardan iş bulabilenlerin büyük bir kısmı 1-11 ay arasında iş bulmuşlardır. İş bulabilenlerin toplamı %37.9'dur. Bir aydan kısa sürede iş bulanların oranı 1994 yılı itibariyle %11.3'tür. Endüstri bölgelerinde iş bulma oranları yüksektir.
- c- Mezunların %42.8'i işlerini en çok arkadaş ve akrabalarının yardımıyla, %19.7'si okul idaresi ve öğretmenler yardımıyla, %14.3'ü ilanlarla ve %1.7'si İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile bulduklarını belirtmişlerdir. Geri kalanlar diğer yollarla iş bulmuşlardır.
- d- Mezunlar kendi işlerini kurma konusunda yetersizdir.
- e- Mezunların ilk işleri ile yetiştirildikleri meslek alanı arasında %50'lik bir uyum olduğu görülmektedir.
- f- Mezunların yetiştirildikleri alanda iş bulamama nedenlerine bakıldığında %44.7'lik bir grup öğrenim gördüğü alanda iş olmamasını, %34.8'lik grup ise diğer faktörleri neden olarak göstermişlerdir.
- g- Okul ve işyerinde kullanılan araç ve makineler arasında karşılaştırma yaparken, mezunların %54.1'i "çok farklı", %29.8'i "farklı", %16.1'i "aynı veya çok benzer" şeklinde yanıt vermişlerdir. "Çok farklı" görüşünde olan mezunların %67.1'i ise sadece birkaç hafta içinde yeniliklere uyum sağladıklarını belirtmişlerdir.
- h- Okul ve iş yerlerindeki çalıştırma konusunda mezunların %38.3'ü 'çok farklı', %31.5'i "farklı", %21.2'si "aynı veya çok benzer" şeklinde görüş belirtmişlerdir.

- 1- Bu farklılıklardan kaynaklanan yenilikleri öğrenme süresi konusunda da mezunların %71.3'ü sadece birkaç hafta olarak görüş belirtmiştir.
- j- Mezunların okulda kazandıkları yeterliliklerin, işleri için önemine bakıldığında; el becerisini pratik iş bilgisini ve teorik iş bilgisini genelde önemli bulmuşlardır. Matematik becerisini ise az önemli bulmuşlardır⁷⁰.

Tüm bu çalışmalar gelişmekte olan ülkemiz ekonomisinin ihtiyacı olan vasıflı işgücünün temininde mesleki ve teknik eğitimin öneminin kavranmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Burada amaç endüstrinin ihtiyacı olan işgücünü yetiştirmektir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından kadınların istihdamını geliştirmek, ekonomiye olan katkılarını artırarak, gelir elde etmelerine yönelik olarak çeşitli işgücü yetiştirme kursları açılmıştır. Örneğin 1990 yılında 306 işgücü yetiştirme kursu açılmış, 5137 kursiyerin büyük çoğunluğuna istihdam imkanı sağlanmıştır.

İş ve İşçi Bulma Kurumunca açılan işgücü yetiştirme kursuna 1989 yılında 337 kursa 5907 kişi, 1990 yılında 697 kursa 11790 işsiz katılmış ve eğitim programını başarıyla tamamlayanlar işe yerleştirilmişlerdir.

Vasıfsız sakatlara nitelik kazandırmak amacıyla 1989 yılında 15 kurs açılmış 211 kişi katılmış, 1990 yılında açılan 26 kursa 352 kişi katılmıştır.

Bir iş isteği ile kuruma başvuran eski hükümlülerin ise 1989 yılında %69.2'si, 1990 yılında ada %47.8'i işe yerleştirilmiştir⁷¹. 1990 yılında kuruma başvuran 6,653 esik hükümlüden 3,184'ü işe yerleştirilerek, 3,469 eski hükümlü sıra bekleyenler listesine alınmıştır.

İş ve İşçi Bulma Kurumu kadınların işgücüne giderek daha fazla oranda katılması nedeniyle, kadın istihdamına yönelik çalışmalar

⁷⁰ Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi, s. 52-53.

⁷¹ AVCIOĞLU, s. 254.

yapmaktadır. Bu konuda UNICEF desteğinde Genç Kız ve Kadınların Meslek Oryantasyonu ve İstihdamı Projesi çerçevesinde İstanbul ve Kocaeli'de mesleki eğitim ve beceri kazandırma kursları düzenlemiştir.

Ayrıca kadınların istihdamı konusunda sürdürülen çabalar sonucunda 1990 yılında yapılan kadın işe yerleştirmelerinde 1989 yılına göre %12.31'lik bir artış sağlanmıştır⁷².

---

⁷² AVCIOĞLU, s. 255.

İkinci Kısım

TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMDEN YARARLANANLARIN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİ, MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİK SORUNU İLE OLAN İLİŞKİSİ VE MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDEKİ ÖNEMİ

Ş. 1- TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMDEN YARARLANANLARIN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİ

Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olmasından kaynaklanan nedenlerle işgücü piyasasının belirgin bazı özellikleri bulunmaktadır. Göze çarpan özelliklerinden birisi işgücüne katılım oranının düşüklüğüdür. DİE 1992 verilerine göre Türkiye genelinde %52.4 olan işgücüne katılma oranı, erkeklerde %72.5, kadınlarda %32.3'tür⁷³. Kadınlarda işgücüne katılma oranı erkeklere göre oldukça düşüktür. İşgücüne katılma oranı kentsel alanda daha düşerek %45.4 olmakta, kadınlarda ise %17'ye düşmektedir.

Yaş grupları itibariyle işgücüne katılma oranlarına bakıldığında; erkeklerde 20-49 yaş grubunda bir yoğunlaşma söz konusu iken, kadınlarda 14-24 ve 30-49 yaş gruplarında yoğunlaşma olduğu görülmektedir⁷⁴.

Türkiye'de hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç olayı ile birlikte kentlerde işgücü potansiyeli sürekli büyümekte, ancak bu işgücünü karşılayacak bir istihdam artışı, tarım-dışı sektörlerde yaratılamamaktadır. Bu nedenle yıllar içinde işgücüne katılım sürekli düşmektedir. Örneğin 1960'lı yıllarda işgücüne katılım oranı %80 dolayında iken, 1970'lerde %68-70 dolayına, 1980'lerde de %50'lere

⁷³ DİE, **Çalışma İstatistikleri**, Ankara, 1993, s. 11.

⁷⁴ DİE, s. 11.

düşmüştür. Kadın işgücü için bu gerçek daha belirgin olmakta, kırsal kesimde kadının çalışması doğal ve yaygın iken, kentlerde kadının çalışma yaşamına katılması oldukça azalmaktadır⁷⁵.

Türkiye’de işgücü piyasasının ikinci özelliği istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında görülen tarım sektörünün ağırlığıdır. 1965 yılında istihdamda tarımın payı %72, 1985’te %58.8, 1990’da 49.3’tür. DPT 1990 yılı verilerine göre hizmetler sektörünün istihdam içindeki payı %35, endüstrinin payı yaklaşık %15.5 dolayındadır.

Günümüzde istihdam edilenlerin sektörel dağılımına bakılırsa tarım sektörü %45, hizmetler sektörü %40, endüstri sektörü %15 paya sahiptir⁷⁶.

İstihdamın sektörel dağılımına bağlı olarak ortaya çıkan ve Türkiye’yi gelişmiş Batı toplumlarından ayıran işgücü piyasasına yönelik bir diğer özellik çalışanların statü dağılımlarıdır. Endüstri toplumlarında çalışanların %80’den fazlası ücretli olurken Türkiye’de istihdam içinde ücretlilerin oranı %38’lerde kalmaktadır⁷⁷.

Türkiye’de istihdam içinde yüksek oranda ücretsiz aile işçisi ve kendi hesabına çalışan bulunmaktadır. Özellikle kadınların daha çok kırsal kesimde ve tarım sektöründe çalışmaya katılmalarına bağlı olarak kadınların dörtte üçü ücretsiz aile işçisi konumunda bulunmaktadır.

Türkiye’de istihdamın eğitim kademelerine göre dağılımına bakıldığında aşağıdaki özellikler görülmektedir.

⁷⁵ Meryem KORAY, “Günümüzde İşgücü Piyasasının Özellikleri, Sorunları ve İstihdam Politikaları”, II. İSTİHDAM HAFTASI TEBLİĞLERİ, İİBK Ya. No: 276, Ankara, 1992, s. 98.

⁷⁶ Nüvit GEREK, Altınyunusta “İstihdam” Konulu Sempozyumda Verilen Yayınlanmamış Tebliğ.

⁷⁷ KORAY, s. 99.

Tablo 2

Türkiye'de İstihdamın Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı (%)

	1960	1970	1975	1980	1991
Okuma-Yazma Bilmeyenler	72.2	44.9	35.3	29.7	14.4
Okuma-Yazma Bilenler (okul mezun değil)	-	115.5	9.2	7.0	7.4
İlkokul	23.0	35.7	45.5	48.2	57.6
Orta ve Lise	2.9	3.9	5.8	8.4	12.8
Orta ve Lise dengi Meslek Okulu	1.11	1.8	2.2	3.3	2.8
Yüksek Öğretim	0.8	1.4	1.7	-	4.9
Öğretim Durumu Bilinmeyen	-	0.8	0.3	-	0.1
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DİE, Çalışma İstatistikleri, Ankara, 1992, s.23.

Tablo 2'den de görüleceği gibi 1960-1991 döneminde ilkokul mezunlarının istihdam içindeki oranı 2.5 kat, orta ve lise mezunlarının oranı 4 kat, yüksek öğretim mezunlarının 6 kat artmıştır. İstihdam edilenlerin eğitim seviyesinde bu bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Ne var ki meslek eğitimi görenlerle yüksek öğrenim kurumlarından mezun olanların oranı genel istihdam içinde oldukça düşüktür. 1990 yılında çalışanların ve işsizlerin %92'sinin hiçbir mesleki eğitim görmedikleri anlaşılmıştır. Bu oran kadın işgücü için %94, erkek işgücü için %91'dir⁷⁸. Bu nedenle sanayinin gerektirdiği vasıflı işgücü ihtiyacının karşılanması açısından son derece önemi olan mesleki eğitiminde, ülkenin insangücü ihtiyaçlarının karşılanmasında daha büyük bir dikkatle ele alınması gerekir.

⁷⁸ Mahmut ADEM, "Ulusal Eğitim Politikamız", 3. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ, ?, 4-7 Haziran 1992, s. 52.

Hızlı bir gelişme içinde olan Türkiye açısından, mesleki eğitim alanların istihdam edilememesi, sanayinin ihtiyacı olan işgücünün yetiştirilememesi sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Ayrıca günümüzde hızla gelişen ve değişen dünya koşulları ve sanayileşme sonucu yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. İşletmeler bu nedenle vasıfsız ve hatta yarı vasıflı eleman yerine az sayıda vasıflı eleman istihdam etme politikası izleme yoluna gitmektedirler. Bu nedenle ülkemizde sanayi ile mesleki eğitim kurumları arasında işbirliği yapılarak mesleki eğitim görenlerin istihdamda daha etkin hale getirilmesi gereklidir.

Özellikle gelişme durumundaki ülkeler grubunda olan Türkiye’de sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü tarım sektöründen ve kırsal bölgelerden sağlamaktadır. Ancak sanayi hareketleri geliştikçe vasıflı işgücü ihtiyacı arttığından, sanayinin ihtiyacı olan işgücünün yetiştirilmesi, gerekli mesleki ve teknik bilgilerle donatılması gereklidir.

Gerçekten Türkiye’nin hızlı bir şekilde kalkınması ve özellikle arzulanan hacim ve ölçüde sanayileşmesi bakımından günümüzde vasıflı işgücü teminindeki güçlükler en mühim darboğazlardan birini teşkil etmektedir⁷⁹. Mesleki eğitime kalkınma plânlarında büyük önem verilmiştir. Daha Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde mesleki eğitimin önemi vurgulanarak, mesleki eğitim merkezleri kurulması öngörülmüş, bu merkezlerin amacı plânda şu şekilde belirtilmiştir. “Bu merkezlerde, işletmelerde ve çeşitli üretim kollarında işgücü vasfını yükseltmek üzere teknik ve mesleki kalifikasyonu olanlar öncelikle ele alınarak montör ve ustabaşı yetiştirilecektir”⁸⁰.

DPT tarafından Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı öncesi gelişmeler değerlendirilirken, sağlıklı kalkınmanın gerektirdiği yeterli sayı ve nitelikte ara insangücünü yetiştirmede sürekli başarısızlığa uğrandığı

⁷⁹ Orhan TUNA-Nevzat YALÇINTAŞ, **Sosyal Siyaset**, İstanbul, 1994, s. 48.

⁸⁰ DPT, **Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıllık) 1963-1967**, Ankara, (Ocak 1963), s. 451.

belirtilmiştir. Özellikle genç işsizliğini azaltmak maksadıyla, her alanda yaygın eğitimle meslek kazandırmaya ağırlık verileceği belirtilmiştir⁸¹.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında ise mesleki eğitimde aksaklıkların giderilmesi için ekonominin istediği nitelikte insangücü yetiştirilmesi ve özel sektörün katılımının sağlanması, 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nda düzenlemeler yapılması öngörülmüştür⁸².

Ş. 2- TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİK SORUNU İLE OLAN İLİŞKİSİ

İş ve İşçi Bulma Kurumu, (1992) kayıtlı işsizlerin yaş grupları dağılımı incelendiğinde; işsizliğin 20-29 yaş grubunda fazla olduğu görülür. 1992 yılında bu grubun toplam kayıtlı işsizler içindeki oranı %64.5 iken, bunun %56.1'i erkek, %8.4'ü ise kadındır.

İİBK istatistiklerine göre işsizler içinde genç işsizlerin oranının oldukça yüksek olduğu görülür. Eylül 1991 istatistiklerine göre, kuruma başvuran işsizlerin %40.64'ünü, 15-24 yaş grubu işsizleri oluştururken, 25-29 yaş grubu işsizlerinin %45.17 oranına yükseldiği ve 30 yaşın altındaki işsizlerin tüm işsizlere oranının %85.8 oranında olduğu görülür. Gerek DİE'nin araştırmaları gerekse İİBK'nun istatistiklerine göre 30 yaşın altındaki işsizlerin oranının giderek yükseldiği ve işsizlerin 4/3'ünden fazlasının 30 yaşın altında olduğunu göstermektedir.

İşsizlerin eğitim durumuna göre dağılımını incelediğimiz zaman şu sonuçlara varmaktayız. İlkokul mezunları, toplam işsizler içinde en

⁸¹ DPT, V. Beş Yıllık Kalkınma Plânı Döneminde Sektörel Gelişmeler 1985-1989, ?, (Ocak 1985), s. 229.

⁸² DPT, Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler (1996-2000), ?, (Haziran 1995), s. 1.

yüksek oranlara sahiptirler. Türkiye genelinde işsizlerin %49.10'u ilkokul mezunudur. İİBK'na göre de bu oranların yüksek olduğu görülmektedir⁸³.

Tablo 3

Eğitim Durumlarına Göre İşsizler
(12 ve daha yukarı yaştaki Nüfus) Bin kişi

Yıllar	İşsiz Toplamı	Okur-yazar olmayanlar	Okur-yazar olup okul bitirmeyenler	İlkokul	Ortaokul	Orta Dengi Meslek Eğitimi	Lise Dengi Meslek Eğitimi	Lise	Yüksekokul veya Fakülte
1990 (Ekim)	1.572	118	58	772	161	13	105	269	75
1991 (Ekim)	1.714	83	52	923	207	12	109	262	67
1992 (Ekim)	1.656	58	80	836	172	4	118	305	83

Kaynak: DİE, Çalışma İstatistikleri, Ankara, 1992, s.18.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Türkiye'de 1992 Devlet İstatistik Enstitüsü verileri dikkate alındığında; toplam işsiz nüfus içerisinde, Ortaokul mezunlarına göre orta dengi meslek okulları çıkışlarının daha az bir sayıda olduğu, Lise mezunlarına göre lise dengi meslek okulları çıkışlarının daha az sayıda olduğu görülmektedir.

Genel kültür veren liselerden mezun olanlar ilkokul mezunu işsizlerden sonra işsizler içinde ikinci büyük grubu oluşturmaktadır. Çünkü Türkiye'de işsizlerin (1991 yılı itibariyle) %17.09'u erkek, erkek

⁸³ Gülten KUTAL, "Türkiye'de İşsizliğin Yapısal Özellikleri", II. İSTİHDAM HAFTASI TEBLİĞLERİ, İİBK Ya. No: 276, Ankara, 1992, s. 62.

işsizlerin ise %13.82'si lise mezunu, kadın işsizlerin %24.37'si lise mezunudur. Kadın lise mezunlarının oranı daha yüksektir.

Türkiye genelinde işsizlerin %7.53 okur yazar olmadığını, okur yazar olupta ilkokulu bitirmeyenlerin %3.69 olduğunu, ilkokul mezunlarının %49.10 oranında olduğunu, ortaokul mezunlarının %10.26 oranında olduğu görülür. Orta dengi meslek okulundan mezun olanların %0.85 oranında olduğunu, lise dengi meslek okulundan mezun olanların %6.71 oranında olduğunu ve yüksekokul, fakülte mezunlarının %4.74 oranında olduğu görülmektedir. Bu oran, kentlerde daha yüksektir. Kentsel alanda yüksek okul mezunları %5.72, kırsal kesimde %3.07'dir.

Türkiye genelinde 1989 Ekim sonuçları ile 1991 Ekim sonuçları mukayese edildiğinde, ilkokul mezunları işsizlik oranı %54.77'den %53.89'a düşmüştür. Lise mezunları ise %14.24'ten %17.9'a yükselmiştir. Lise dengi meslek okullarından mezun olanlara baktığımızda işsizlik oranı %4.79'dan %6.71'e yükselmiştir.

Bu oranlara bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İşsizler içinde ilkokul mezunları ilk sırayı almakta, daha sonra lise ve mesleki eğitim veren lise ve ortaokullar yüksek bir oranda bulunmaktadır. Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim görmüş işgücüne olan talep yüksek olmasına rağmen, bu talebi karşılayacak nitelikli işgücünün yetiştirilmesi için uygulanan programların sanayinin ihtiyaçlarına cevap verememesi en büyük sorunlardan birisidir.

Türkiye'nin değişen ekonomik ve sosyal koşul ve gereksinimlerini karşılayabilmesi açısından mesleki bilgi ve becerilerin geniş kitlelere kazandırılması büyük önem taşır. Özellikle gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye için mesleki eğitimin önemi büyüktür. Çünkü yeni mesleki bilgi ve becerilerin kazandırılması, özellikle yapısal ve teknolojik işsizliğin önlenmesinde bir araçtır. Hızlı nüfus artışının olduğu, köyden

kente göç olgusunun yaşandığı, tarım kesiminde gizli işsizliğin olduğu, ekonomide hızla değişimlerin yaşandığı, işsizlik oranının gittikçe yükseldiği Türkiye’de, işgücü piyasalarının ihtiyacı olan vasfa sahip nitelikli işgücünün yetiştirilerek istihdam edilmesi gerekir.

Ancak, özellikle mesleki-teknik eğitim kurumlarından mezun olanların iş bulabilme şansları, genel ortaokul ve lise mezunlarına göre yüksektir. Yapılan bir araştırmada endüstri-meslek lisesi mezunlarının istihdam edebilme derecelerine bakılmış ve Endüstri meslek Lisesi mezunlarının %29’u kendi meslek alanlarında, %35’i başka alanlarda istihdam imkanı bulabilmekte, %11’i işsiz kalmaktadır. Oysa yukarıda da belirtildiği gibi en yüksek işsizlik oranının %52 ile ilkokul, %13 ile orta ve dengi okul mezunlarında olduğu görülmektedir.

Gerek işsizlik ile eğitim seviyesinin düşüklüğü arasındaki doğrudan ilişki, gerek genç yaş grubundaki işsizliğin hızla artması, gerek Türkiye’nin içinde bulunduğu yapısal değişimin gereği olarak ortaya çıkan vasıflı insan gücü ihtiyacı eğitimin rolünü bir kere daha ortaya koymakta ve mesleki ve teknik eğitimi bir zorunluluk haline getirmektedir⁸⁴.

Ş. 3- TÜRKİYE’DE MESLEKİ EĞİTİMİN İŞSİZLİKLE MÜCADELEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR İÇİNDEKİ ÖNEMİ

Türkiye’de özellikle devlet tarafından yürütülen mesleki eğitim çalışmalarını düzenleyen 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ile birlikte iş piyasasının ihtiyacı olan niteliğe sahip işgücünün yetiştirilmesi amaçlanmıştır. 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden sonra öğrencilere mesleki bilgiler okullarda, mesleki beceriler ise işletmelerde gerçek iş ortamında

⁸⁴ SERTER, s. 99.

öğretilmektedir⁸⁵.

Yaşanan hızlı nüfus artışına rağmen, mesleki eğitim pahalı bir eğitim türü olması nedeniyle, yeni okulların açılması yönünde zorluklar bulunmakta, ancak bütün bu zorluklara rağmen iyi organize edilmiş mesleki eğitim kurumları bulunmaktadır.

Mesleki eğitimin dinamik bir yapıya sahip olması nedeniyle iş hayatındaki değişmelerin izlenmesi zorunludur. Bu amaçla MEB tarafından mezunları izleme çalışmaları yapılmaktadır.

Günümüzde yetersiz bir mesleki eğitim ile işgücü piyasasına giren işgücünün iş bulması güçleşmekte, buldukları işi kaybetme ihtimalleri artmakta, iş bulduklarında ücret seviyeleri düşük olmakta ve değişen teknolojik yapıya işgücünün uyumu zorlaşmaktadır.

İşgücünün iş hayatının taleplerine göre yetiştirilmesi kalkınmayı hızlandırır, istihdamı artırır.

Türkiye’de mesleki eğitim alan işgücünden bir kısmının istihdam edilememesi, mesleki eğitim alan işgücü sayısının azlığı, vasıfsız işgücünün toplam işsizler içindeki çokluğu dikkate alındığında mesleki eğitime gereken önem verilmediği ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenle, mesleki eğitim sistemleri ile işgücü piyasası arasında sıkı bir bağ kurularak daha iyi bir bilgi akışı sağlanmalıdır⁸⁶.

İşgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun meslek seçimi konusunda daha iyi ve geniş çaplı meslek danışmanlığı hizmetleri sağlanmalı ve gençler arasında görülen işsizlik bu yolla azaltılmaya çalışılmalıdır.

Okul eğitimi ve meslek eğitimi, çalışma hayatında yeniden eğitime imkan verecek şekilde işgücüne temel bilgiler kazandırmalıdır.

Mümkün olduğu kadar daha fazla işgücü mesleki eğitimden geçirilmelidir.

⁸⁵ MEB, **Ticaret Lisesi ve Anadolu Sekreterlik Meslek Lisesi Mezunlarının İzleme Araştırması**, Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi Başkanlığı, Ya. No: 3, Ankara, 1995, s. 2.

⁸⁶ Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, **OECD Ülkelerinde İşsizliğin Önlenmesi Konusundaki Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye**, ?, ?, s. 21.

Mesleki niteliklerin işverenler ve çalışanlar tarafından tanınmasının sağlayıcı meslek standartları oluşturulmalıdır.

İşgücünün işletmelerin değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilmeleri için sık sık yeniden eğitime tabi tutulmalıdır.

Türkiye’de bölgeler arası, işgücü piyasasının, işgücü ihtiyaçları bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle yerel düzeyde işgücü piyasasının ihtiyaçları belirlenmeli ve bu yörelerdeki mesleki eğitim programlarının ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmesi gereklidir.

Türkiye’de görülen teknolojik işsizlikle mücadelede başarıya ulaşabilmek için değişen teknolojiye uyum sağlayabilen, gerekli bilgi ve beceriler ile donatılmış, çabuk uyum sağlayabilen nitelikte işgücünün yetiştirilmesi gereklidir.

Kişinin öğrenme süreci yaşam boyunca sürer. Bu nedenle işgücünün istihdam edildikten sonra, kendisini geliştirmesi büyük önem taşır. “Hizmet içi eğitim” mesleki eğitimin bir parçasıdır. Bir araştırmaya göre, metal iş kolunda çalışanların %70’i ilkokul mezunudur, üretim bu kişilerle yürümektedir⁸⁷. Bu işgücünün çıraklık eğitimi sözkonusu değildir. Verimlilik düşük ve üretimde istenen kalite yakalanamıyorsa hizmet içi eğitim gerekli olmaktadır.

Mesleki eğitim veren okullardan mezun olanların iş bulma olasılığı daha yüksek olmasına rağmen, İİBK’nun yeterince örgütlenememesinden dolayı istihdam sorunları yaşanmaktadır. 1990 yılı İİBK verilerine göre, 140 bin dolayında meslek okulu mezunu genç iş beklemektedir. Bunların içinde bir işi olanların büyük bir bölümü de kendi meslek alanlarında çalışmamaktadır. Meslek eğitim çok sınırlı bir kesime verilmesine karşın, bunların bir bölümü de iş bulamamaktadırlar⁸⁸. Bu da İİBK’nun iyi organize olamamasından

⁸⁷ Friedrich Ebert Vakfı, s. 13.

⁸⁸ Friedrich Ebert Vakfı, s. 12-13.

kaynaklanmaktadır. Ayrıca İİBK ile mesleki eğitim veren kurumlar arasında iletişim kopukluğu vardır. Mesleki eğitim sisteminin başarıya ulaşabilmesi için bu kopukluğun ortadan kaldırılması gereklidir.

İşsizlik bir çok ekonomik nedenlerle ortaya çıkar ve bir çok ekonomik soruna neden olan. belirli boyutlara ulaştığında ekonominin en önemli sorunu durumuna gelen bir yapısal dengesizliğin göstergesidir⁸⁹. İşsizliğin ekonomik ve sosyal açıdan maliyeti çok yüksektir. Öncelikle ekonomik bir sorun olan işsizliğin çözümünde başvurulacak mücadele araçları da ekonomik nitelikte olmakla birlikte, işsizlikle mücadelede bir sosyal politika aracı olan mesleki eğitimde işsizliğin ortadan kaldırılmasına yardımcı bir araçtır. Bir sosyal politika aracı olarak mesleki eğitim bu nedenle Türkiye’de de üzerinde önemle durulması gereken bir konu olmaktadır.

---

⁸⁹ Mehmet KAYGUSUZUOĞLU, “Gelişmekte Olan Ülkelerde İstihdam Sorunu ve Çözüm Önerileri”, II İSTİHDAM HAFTASI TEBLİĞLERİ, İİBK Ya. No: 276, Ankara, 1992, s. 284.

SONUÇ

Mesleki Eğitim hizmetleri, gelişmekte olan ÷lkelerde; yapısal, ara ve özellikle teknolojik işsizliğin önlenilebilmesinde önem taşır. Çünkü yaygınlaşan ve gelişen sanayi bir yönden geçerli iş olanaklarını daraltırken diğer yönden yeni mesleki bilgi ve becerilere sahip işgücünü gerektiren iş alanlarının çoğalmasına yol açar. Eğer sanayiinin gereksinim ve gelişimine paralel biçimde, bu hizmetlerden geniş toplum kesimlerinin yararlandırılmasında başarılı olunmaz ise, işsizlik sorunu ile ve bu sorunun çeşitli alanlardaki bir çok olumsuzluklarına katlanılması kaçınılmaz olur. Bu nedenle sanayileşmekte olan ÷lkelerde mesleki eğitim, bu alanda sürdür÷len sosyal politikaların öncelikli hedefidir. Bu hedef doğrultusundaki sosyal politikalar, işsizlikle mücadeleyle yönelik ekonomi politikaları yönünden de kuşkusuz ayrı bir değeri taşır. Çünkü sosyal politikalar, ekonomi politikalarını etkinleştirir ve tamamlar. Bu hizmetlerin ise özellikle işsizlik sorunundan en çok etkilenen gençlerin, kadınların, engellilerin ve göçmenlerin yararlandırılabilmelerine yönelik biçimde sürdür÷lmesi gerekir.

Türkiye, sanayileşmekte olan bir ÷lkedir. Sürekli bir değişim yaşamaktadır. Ayrıca nüfusu hızla artan ve genç bir nüfusa sahip olan bir ÷lkedir. Türkiye’de kadın işgücü çalışma yaşamında yeteri ve

gereğince yer alamamıştır. Engelli ve sakatların istihdam edilebilmesinde güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kırsal kesimden kentlere bir göç olgusu yaşanmaktadır. Tüm bu etmenler ülkemizde yalnız yapısal işsizliğin değil, teknolojik işsizliğin çoğalmasına yol açmaktadır. Bütün bu oluşum ve olgular, mesleki eğitime ülkemiz yönünden yaşamsal bir önem kazandırmaktadır.

Mesleki eğitimde sorumluluk mesleki eğitim sistemini oluşturan tüm kişi, kurum ve kuruluşlarıdır. Ancak devletin, bu alandaki çalışmalara önderlik etmesi ve desteklemesi gerekir. Türkiye’de ise mesleki eğitim büyük ölçüde devlet eliyle sürdürülmekte, sorumluluk büyük ölçüde devlete ait olmaktadır. Bu nedenle mesleki eğitimle ilgili olan tüm kişi, kurum ve kuruluşların sorumluluk almaları ve pahalı bir eğitim olan mesleki eğitimin finansmanına katkıda bulunmaları sağlanabilir.

Mesleki eğitim faaliyetlerinin içerik ve alan yönünde ülke gereksinimine ve koşullarına uygun olması gerekir. Çünkü ülke gereksinimlerine ve koşullarına uygun olmayan bir mesleki eğitim işsizliği önlemede yetersiz kalabilir. Türkiye’de bütün kalkınma planlarında mesleki eğitimin önemi vurgulanarak, ülke ihtiyaçları doğrultusunda mesleki eğitim sisteminin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi planlanmıştır. Ancak mesleki eğitim konusunda planlanan hedeflere ulaşamamıştır. Bu nedenle meslek standartlarını belirlemek, ülke gereksinim ve koşullarına cevap verebilecek esnek bir mesleki eğitim sistemi geliştirmek, gerektiğinde bu ihtiyaçları karşılamak için yeni eğitim programları geliştirmek veya değiştirmek gereklidir.

İş ve işgücü bulma hizmetleri daha etkin hale getirilerek, vasıflı işgücünün istihdamı ve işgücünün yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Özellikle genç işgücü ve kadın işgücüne mesleki eğitim sağlanarak, istihdamına yönelik programlar hazırlanmalıdır.

Ayrıca mesleki eğitim alanında çeşitli kişi, kurum ve kuruluşların görev yapması, koordinasyona önem kazandırmaktadır. Türkiye’de mesleki eğitimle ilgili kişi, kurum kuruluşlar arasında bir koordinasyon eksikliği yaşanmaktadır. bu eksikliği gidermek, okul-sanayi işbirliğini gerçekleştirmek ve ülke ihtiyaçlarına cevap verebilmek için mesleki eğitim üst kurulları oluşturarak koordinasyon sağlanabilir. Bu kurullara özellikle sanayi temsilcileri, işveren temsilcileri, sendika temsilcileri gibi temsilciler alınarak, birlikte hareket edilmesi sağlanabilir.

Hızlı bir gelişme ve değişme süreci yaşayan Türkiye’nin, içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullar, bu alandaki aksaklıkların en yakın zamanda, en hızlı biçimde giderilmesini zorunlu kılmaktadır.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- ADEM, Mahmut : **“Ulusal Eğitim Politikamız”**, 3. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ, 4-7 Haziran 1992.
- ALTAN, Ömer Zühtü : **Sosyal Politika**, Anadolu Üniv. Ya. No: 886, A.Ö.F. Ya. No: 474, C. I, Eskişehir, 1995.
- AREN, Sadun : **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Ankara, 1971.
- AVCIOĞLU, Metin : **“İş ve İşçi Bulma Kurumunun Yeniden Yapılanma Çalışmaları”**, II. İSTİHDAM HAFTASI TEBLİĞLERİ, İş ve İşçi Bulma Kurumu Ya. No: 276, Ankara, 1992.
- BERBEROĞLU, Necat : **Çalışma Ekonomisi**, Eskişehir, 1995.
- BOLAYIR, Fethi : **Anayasa ve Milli Eğitim İle İlgili Mevzuat II**, Ankara, 1987.
- ÇUBUK, Ali : **Sosyal Politika**, Anadolu Üniv. Ya., A.Ö.F. Ya. No: 474, C. II, Eskişehir, 1996.

- DERELİ, Toker : **Karşılaştırmalı Açından Emek Piyasalarında Modern İstihdam Kurumlarının Rol ve İşlevleri**, İ.İ.B.K. Hizmet Etkinleştirme Semineri, Ya. No: 261, Ankara, 1991.
- DÜLGER, İlhan : **Mesleki Yaygın Eğitim ve Türkiye**, ?, 1990.
- ERKUL, İhsan : **Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Terimleri Sözlüğü**, Anadolu Üniv. Ya. No: 838, Eskişehir, 1994.
- ERKUL, İhsan-
ALTAN, Ömer Zühtü-
GEREK, Nüvit : **Sosyal Politika Dersleri**, C. II, Eskişehir, 1983.
- GEREK, Nüvit : ALTınyunus'ta "İstihdam" konulu sempozyumda Verilen Yayınlanmamış Tebliğ.
- KAYGUSUZUOĞLU, Mehmet : **"Gelişmekte Olan Ülkelerde İstihdam Sorunu ve Çözüm Önerileri"**, II. İSTİHDAM HAFTASI TEBLİĞLERİ, İİBK. Ya. No: 276, Ankara, 1992.
- KORAY, Meryem : **"Günümüzde İşgücü Piyasasının Özellikleri, Sorunları ve İstihdam Politikaları"**, II. İSTİHDAM HAFTASI TEBLİĞLERİ, İİBK. Ya. No: 276, Ankara, 1992.

- KUTAL, Gülten : **“Türkiye’de İşsizliğin Yapısal Özellikleri”,**
II. İSTİHDAM HAFTASI TEBLİĞLERİ,
İİBK. Ya. No: 276, Ankara, 1992.
- KUTLU, Erol : **Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi**
Çerçevesinde Türkiye’den AT’ye İşgücü
Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki
Etkilerinin Analizi, Anadolu Üniv. Ya. No:
656, Eskişehir, 1992.
- LORDOĞLU, Kuvvet-
TÖRÜNER, Mete : Çalışma Ekonomisi, İstanbul, 1995.
- ÖZGÖNEN, Ali : **Tarım Ekonomisi ve Politikası**, Bursa
Üniv. Ya. No: 3001-005, Bursa, 1975.
- SAVER, Ertan Ziver : **İşsizliği Tazmin Edici Politikalar ve**
İşsizlik Sigortası, DPT. Ya. No: 1067,
Ankara, 1971.
- SERTER, Nur : **Genel Olarak ve Türkiye Açısından**
İstihdam ve Gelişme, İstanbul Üniv. Ya.
No: 3697, İstanbul, 1993.
- TALAS, Cahit : **Sosyal Ekonomi**, Anraka Üniv. S.B.F. Ya.
No: 337, B. 3, Ankara, 1972.
- TUNA, Orhan-
YALÇINTAŞ, Nevzat : **Sosyal Siyaset**, İstanbul, 1994.
- TURAN, Kâmil : **“İşsilik Sigortası ve Türkiye’de Uygulama**
Olanakları”, Ank. İkt. Tic. İl. Ak.
YÖNETİM BİLİMLERİ DERGİSİ, C. I, S.
1-2, Ankara, 1979.

- TÜRKAY, Orhan : **Türkiye'de Nüfus Artışı ve İksadi Gelişme**
Ankara, 1962.
- ÜLGENER, Sabri : **Milli Gelir, İstihdam ve İksadi Büyüme,**
İstanbul, 1974.
- ÜSTÜNEL, Besim : **Makro Ekonomi, ?, 1990.**
- ZAIM, Sabahattin : **Çalışma Ekonomisi, İstanbul, 1975.**
- : D.İ.E., **Çalışma İstatistikleri, Ankara,**
1993.
- : **DPT, V. Beş Yıllık Kalkınma Plânı**
Döneminde Sektörel Gelişmeler 1985-
1989, ?, (Ocak 1995).
- : **DPT, Hukuki ve Kuramsal Düzenlemeler**
(1996-2000), ?, (Haziran 1995).
- : **DPT, Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıllık)**
1963-1967, Ankara, (Ocak 1963).
- : **DPT, V. Beş Yıllık Kalkınma Plânı**
Öncesinde Gelişmeler 1972-1983, ?, (Ocak
1985).
- : Friedrich Ebert Vakfı, **Türkiye'de Mesleki**
Teknik Eğitim ve Sorunları, İstanbul,
1990.

- : Mesleki Araştırma ve Geliştirme Merkezi,
Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu, Ankara,
1994.
- : M.E.B., **Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel
Müdürlüğü**, Ankara, 1993.
- : M.E.B., Mesleki ve Teknik Eğitim
Araştırma ve Geliştirme Merkezi, Mesleki
ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme
Merkezi Başkanlığı Hizmet Yönergesi,
Ankara, 1992.
- : M.E.B., Kız Teknik Öğretim Genel
Müdürlüğü, **Mezunları İzleme Raporu**,
Ankara, 1993.
- : M.E.B., **Ticaret Lisesi ve Anadolu
Sekreterlik Meslek Lisesi Mezunlarının
İzleme Araştırması**, Mesleki ve Teknik
Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi
Başkanlığı, Ya. No: 3, Ankara, 1995.
- : Türkiye İşveren Sendikaları
Konfederasyonu, **OECD Ülkelerinde
İşsizliğin Önlenmesi Konusundaki Yeni
Yaklaşım lar ve Türkiye, ?, ?**.